

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ
імені ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»**

**Факультет соціології і права
Кафедра теорії та практики управління**

До захисту допущено:

В. о. завідувача кафедри

_____ Ростислав ПАШОВ

«___» _____ 20__ р.

**Кваліфікаційна робота
на здобуття ступеня бакалавра
за освітньо-професійною програмою «Адміністративний менеджмент»
спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»
на тему: «Трансформація державної політики в Україні в сфері
культури в умовах розбудови інформаційного суспільства»**

Виконала:

студентка IV курсу, групи АМ-11

Лисенко Тетяна Ігорівна _____

Керівник:

доцент кафедри теорії та практик управління, к. іст. н., доцент,

Перга Юрій Миколайович _____

Рецензент:

доцент кафедри філософії, к. філос. н., доцент,

Гераськов Сергій Вадимович _____

Засвідчую, що у цій кваліфікаційній
роботі немає запозичень з праць інших
авторів без відповідних посилань.

Студентка _____

Київ – 2025 року

**Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»**

Факультет соціології і права

Кафедра теорії та практики управління

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Спеціальність – 281 Публічне управління та адміністрування

Освітньо-професійна програма «Адміністративний менеджмент»

ЗАТВЕРДЖУЮ

В. о. завідувача кафедри

_____ Ростислав ПАШОВ

«__» _____ 20__ р.

ЗАВДАННЯ

на кваліфікаційну роботу студенту

Лисенко Тетяна Ігорівна

1. Тема роботи «Трансформація державної політики в Україні в сфері культури в умовах розбудови інформаційного суспільства», керівник роботи Перга Юрій Миколайович, доцент кафедри теорії та практик управління, к.і.н., доцент, затверджені наказом по університету від «19» травня 2025р. №1643-с.

2. Термін подання студентом роботи «10» червня 2025 р.

3. Об'єкт дослідження – Державна політика України у сфері культури.

4. Предмет дослідження – Механізми трансформації державної політики в сфері культури України в умовах інформаційного суспільства.

5. Перелік завдань, які потрібно розробити:

- проаналізувати теоретичні підходи до розуміння інформаційного суспільства та політику в сфері культури.
- охарактеризувати етапи трансформації політики в сфері культури в Україні.
- дослідити вплив цифровізації та інформаційних технологій на культурну сферу.

- визначити сучасні виклики та тенденції у формуванні державної політики в сфері культури.
- запропонувати напрями удосконалення політики в сфері культури України з урахуванням умов інформаційного суспільства.

6. Перелік ілюстративного матеріалу: 1 презентація.

7. Дата видачі завдання «25» березня 2025 р.

Календарний план

№ з/п	Назва етапів виконання дипломної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1.	Конкретизація теми кваліфікаційної роботи (далі – КР) через визначення предмету і об’єкта, мети і завдань, підбір методів дослідження. Вивчення літературних джерел з предмету дослідження. Складання розгорнутого плану КР та обговорення його з науковим керівником.	21.04.2025 – 23.04.2025	
2.	Завершення опрацювання першого розділу. Надання на перевірку першого розділу КР.	24.04.2025 – 30.04.2025	
3.	Завершення опрацювання другого розділу. Надання на перевірку другого розділу КР.	01.05.2025 – 11.05.2025	
4.	Представлення двох розділів КР. Розробка пропозицій та рекомендацій для третього розділу КР.	12.05.2025 – 18.05.2025	
5.	Завершення опрацювання третього розділу. Надання на перевірку третього розділу КР.	19.05.2025 – 01.06.2025	
6.	Оформлення КР відповідно до методичних рекомендацій. Подання КР керівникові для написання відгуку.	02.06.2025 – 04.06.2025	
7.	Попередній захист КР.	05.06.2025 – 08.06.2025	
8.	Перевірка КР на збіг подібності (плагіат).	09.06.2025 – 10.06.2025	
9.	Рецензування КР рецензентом, підготовка презентації.	11.06.2025 – 13.06.2025	

10	Оформлена (зшита) КР. Оформлена презентація. Підписаний відгук керівника. Підписана рецензія. Всі файли щодо випускової атестації завантажені в іменну Google-папку здобувача ВО.	14.06.2025 – 16.06.2025	
11	Складання атестаційного екзамену. Захист кваліфікаційної роботи.	16.06.2025 – 23.06.2025	

Студент

Тетяна ЛИСЕНКО

Керівник

Юрій ПЕРГА

АНОТАЦІЯ

Лисенко Т.І. Трансформація державної політики України в сфері культури в умовах розбудови інформаційного суспільства. – Кваліфікаційна робота на правах рукопису.

Кваліфікаційна робота на здобуття ступеня бакалавра за освітньо-професійною програмою «Адміністративний менеджмент» зі спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування. – Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Кафедра теорії та практики управління, Київ, 2025.

Кваліфікаційна робота присвячена дослідженню особливості трансформації державної політики України в сфері культури під впливом розвитку інформаційного суспільства. Обґрунтовано актуальність теми в контексті цифровізації, глобалізації та війни. Було розкрито історичну еволюцію культурної політики, проаналізовано вплив цифрових технологій на культурні процеси, поглиблено розуміння взаємозв'язку між інформаційним суспільством і культурною політикою. У роботі визначено новітні підходи до формування та реалізації політики у сфері культури в умовах цифрової епохи.

Ключові слова: державна культурна політика, інформаційне суспільство, цифрові технології, трансформація, стратегія розвитку.

SUMMARY

Lysenko T.I. Transformation of Ukraine's State Cultural Policy in the Context of Building an Information Society. – Qualification work on the rights of manuscript.

Qualification Work for Bachelor's Degree under the Educational and Professional Programme «Administrative Management» in the Specialty 281 Public Management and Administration. – National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute», Department of Management Theory and Practice, Kyiv, 2025.

This qualification paper examines the unique characteristics of Ukraine's state cultural policy transformation under the influence of the information society's development. The relevance of the topic is substantiated in the context of digitalization, globalization, and war. The historical evolution of cultural policy is revealed, the impact of digital technologies on cultural processes is analyzed, and the understanding of the interconnection between the information society and cultural policy is deepened. The paper identifies innovative approaches to shaping and implementing cultural policy in the digital era.

Key words: state cultural policy, information society, digital technologies, transformation, development strategy.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ КУЛЬТУРИ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА.....	7
1.1. Поняття державної політики у сфері культури: еволюція підходів	7
1.2. Сутність інформаційного суспільства та його вплив на державну політику	14
1.3. Методологічні підходи до аналізу трансформації державної політики	19
Висновки до першого розділу	25
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У ДЕРЖАВНІЙ КУЛЬТУРНІЙ ПОЛІТИЦІ УКРАЇНИ.....	26
2.1. Історичні етапи становлення державної політики у сфері культури.....	26
2.2. Вплив цифровізації на реалізацію програм у сфері культури	32
2.3. Інституційна та нормативно-правова база державної політики країн Європи у сфері культури в умовах цифрової трансформації	42
Висновки до другого розділу	51
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ КУЛЬТУРИ В КОНТЕКСТІ ВИКЛИКІВ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА.....	53
3.1. Роль цифрових технологій у збереженні та популяризації національної культурної спадщини	53
3.2. Проблеми та перспективи публічно-приватного партнерства у сфері культури.....	57
3.3. Оптимізація державної політики в сфері культури: напрямки та перспективи	65
Висновки до третього розділу	68
ВИСНОВКИ	70
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	73

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У сучасних умовах глобалізації та стрімкого розвитку інформаційних технологій державна політика у сфері культури набуває нових форм, інструментів та змісту. Україна, як незалежна держава, переживає складний етап соціально-політичної трансформації, посиленої викликами війни, інформаційної агресії з боку Російської Федерації, культурної експансії та необхідності збереження власної ідентичності. У цьому контексті формування та реалізація ефективної державної політики в сфері культури стає не лише засобом підтримки мистецтва та творчості, а й стратегічним інструментом національної безпеки, згуртування суспільства та формування ціннісних орієнтирів.

Інформаційне суспільство змінює не лише способи комунікації, а й принципи взаємодії держави з громадянами, трансформує уявлення про культуру як сферу діяльності. У цифрову епоху культура дедалі більше стає інтерактивною, доступною, віртуалізованою. З одного боку, це відкриває нові можливості для культурного обміну, збереження культурної спадщини, розвитку креативних індустрій. З іншого – ставить перед державою нові виклики щодо регулювання цифрового контенту, захисту національних цінностей, підтримки культурного виробництва у нових форматах.

Особливої актуальності набуває потреба адаптації політики в сфері культури до цифрових реалій. Це означає переосмислення ролі культурних інституцій, модернізацію механізмів фінансування, впровадження цифрових платформ для популяризації української культури як всередині країни, так і за її межами. Умови інформаційного суспільства вимагають від держави швидкої реакції на інформаційні виклики, посилення комунікаційного потенціалу, розвитку інфраструктури цифрової культури.

У цьому контексті трансформація державної політики у культурній сфері не є факультативним завданням, а критично необхідним процесом, що має забезпечити національну стійкість, формування української ідентичності

та культурної суб'єктності на міжнародній арені. Особливо важливо враховувати участь громадянського суспільства, креативного класу, митців у формуванні політики в сфері культури як відкритого, демократичного процесу, що має відповідати потребам та запитам суспільства.

Таким чином, дослідження трансформації державної політики України в культурній сфері в умовах інформаційного суспільства є вкрай актуальним з огляду на потребу у комплексному аналізі сучасних викликів, виявленні ефективних механізмів державного управління культурними процесами, а також формуванні стратегічних орієнтирів розвитку культури в цифрову епоху.

Зв'язок кваліфікаційної роботи з науковими програмами, планами, темами кафедри. Кваліфікаційна робота виконана на кафедрі теорії та практики управління факультету соціології і права Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» згідно з ініціативною темою «Цифрова трансформація державного управління та місцевого самоврядування: виклики та можливості для досягнення цілей сталого розвитку» (ДР №0123U101483 від 06.03.2023 р.), в межах якої автором досліджено адаптацію інструментів державної політики у сфері культури до умов інформаційного суспільства та проаналізовано її роль у процесі цифрової трансформації державного управління в Україні.

Стан наукової розробленості проблеми. Проблематика державної політики у сфері культури досліджена у працях багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців, які вивчали її еволюцію, моделі та інструменти. Фундаментальні підходи до розуміння культурної політики як окремого напрямку державного регулювання заклали С. П. Кучин та міжнародні організації, зокрема ЮНЕСКО, а український контекст її формування та взаємозв'язку з іншими політиками розкрили С. Гололобов та О. О. Бутник. Вагомий внесок у дослідження різних моделей адміністрування сфери культури зробили Н. С. Фесенко та І. О. Костира, аналізуючи міжнародний досвід, зокрема країн ЄС. Водночас вплив інформаційного суспільства на

трансформацію державного управління та культурної політики досліджували Й. Масуда, Д. Белл, а також українські вчені Л. В. Сергієнко, І. В. Новосьолов та А. Д. Бородин. Сучасні аспекти цифровізації, що змінюють механізми фінансування, споживання культурних благ та управління спадщиною, висвітлені у працях V. F. Zahurska-Antoniuk, D. O. Grytsyshen, Н. Колісніченко та М. О. Проскуріної. Попри значну кількість праць, комплексний аналіз трансформації саме державної політики України у сфері культури в умовах розбудови інформаційного суспільства потребує подальшого системного дослідження.

Мета дослідження. Визначити особливості трансформації державної політики України в культурній сфері в умовах інформаційного суспільства та розробити рекомендації щодо її подальшого розвитку.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати теоретичні підходи до розуміння інформаційного суспільства та політики в сфері культури.
2. Охарактеризувати етапи трансформації політики в сфері культури в Україні.
3. Дослідити вплив цифровізації та інформаційних технологій на сферу культури.
4. Визначити сучасні виклики та тенденції у формуванні державної політики в сфері культури.
5. Запропонувати напрями удосконалення політики в сфері культури України з урахуванням умов інформаційного суспільства.

Об'єкт дослідження. Державна політика України у сфері культури.

Предмет дослідження. Механізми трансформації державної політики в сфері культури України в умовах інформаційного суспільства.

Методи дослідження:

1. Метод аналізу та синтезу.
2. Порівняльно-історичний метод
3. Контент-аналіз офіційних документів та медіа-матеріалів.

4. Системний підхід до вивчення взаємозв'язків між інформаційною сферою та культурною політикою.

Новизна одержаних результатів. У дослідженні вперше в комплексній формі проаналізовано вплив інформаційного суспільства на трансформацію політику в сфері культури України, окреслено новітні підходи до формування культурної стратегії держави з урахуванням цифрових реалій.

Практичне значення одержаних результатів. Результати дослідження можуть бути використані органами державної влади при розробці стратегій розвитку культури, а також в аналітичній та експертній діяльності у сфері політику в сфері культури.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ КУЛЬТУРИ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

1.1. Поняття державної політики у сфері культури: еволюція підходів

Державна політика у сфері культури є важливим елементом стратегічного розвитку будь-якої країни та відображає комплексний підхід до збереження, розвитку та популяризації культурних надбань нації. Протягом історичного розвитку людства, підходи до формування та реалізації державної політики у сфері культури зазнавали значних трансформацій, що відображали зміни у суспільно-політичній, економічній та соціально-культурній сферах.

Розглядаючи еволюцію поняття державної політики у сфері культури, необхідно зазначити, що на початкових етапах державотворення культурна політика не виокремлювалася як самостійний напрям державного регулювання. Культурні процеси визначалися здебільшого релігійними інституціями або ж були предметом меценатства з боку заможних верств населення. Як зазначає С. П. Кучин, лише з формуванням національних держав у XVII-XIX століттях з'являються перші спроби цілеспрямованого державного впливу на сферу культури, що пов'язано насамперед із завданнями національного будівництва та формуванням національної ідентичності [21, с. 42].

Сучасне розуміння державної політики у сфері культури почало формуватися у другій половині XX століття. Значний внесок у розвиток концептуальних підходів до політики у сфері культури, зробили міжнародні організації, зокрема ЮНЕСКО, які визначили культуру як важливий чинник соціально-економічного розвитку суспільства. Саме в цей період формується розуміння політики у сфері культури як "комплексу принципів, адміністративних та фінансових заходів і процедур, які забезпечують основу дій держави у сфері культури" [8, с. 102].

В українському науковому дискурсі поняття державної політики у сфері культури трактується досить широко. С. Гололобов визначає державну

політики у сфері культури як "систему цілеспрямованих, узгоджених та скоординованих дій органів державної влади щодо створення належних умов для розвитку культурного простору країни, підтримки функціонування інституцій культури та задоволення культурних потреб суспільства" [8, с. 104]. Автор наголошує на необхідності розглядати культурну політику у взаємозв'язку з іншими напрямками державного регулювання, зокрема освітньою, інформаційною, соціальною політикою.

Важливим аспектом еволюції підходів до державної політики у сфері культури є трансформація розуміння самого поняття "культура". В. В. Добровольська аналізує еволюцію наукових поглядів щодо поняття культури та зазначає, що якщо раніше культура розглядалася переважно як сукупність матеріальних і духовних цінностей, то сучасний підхід трактує її як динамічний процес, що охоплює всі аспекти людської діяльності [13, с. 80]. Це, в свою чергу, зумовлює розширення сфери державного регулювання культури та необхідність формування нових моделей політики у сфері культури.

Д. В. Борисенко зазначає, що "сфера культури як об'єкт державного регулювання включає систему культурних інституцій, процес створення, поширення та споживання культурних благ, а також механізми забезпечення культурних прав громадян" [3, с. 108]. Автор наголошує на багатовимірності сфери культури, що зумовлює складність її державного регулювання та необхідність застосування комплексного підходу.

У контексті еволюції підходів до державної політики у сфері культури, важливо звернути увагу, на формування різних моделей політики у сфері культури. С. М. Гололобов та К. О. Мірзоян виділяють такі основні моделі політики у сфері культури: патерналістську, що передбачає активну підтримку культури з боку держави; ліберальну, орієнтовану на мінімальне втручання держави та розвиток культурних індустрій; партисипативну, що ґрунтується на активному залученні громадянського суспільства до формування та реалізації політики у сфері культури [7, с. 120]. Автори зазначають, що вибір

моделі політики у сфері культури залежить від історичних традицій, соціально-економічних умов та стратегічних цілей розвитку держави.

Н. С. Фесенко, досліджуючи загальні принципи адміністрування сфери культури в країнах-членах Європейського Союзу та США, виокремлює такі моделі державної політики у сфері культури: французьку (централізовану), англосаксонську (децентралізовану), німецьку (федеративну) та скандинавську (соціал-демократичну) [31, с. 226]. Кожна з цих моделей має свої особливості щодо механізмів фінансування культури, ступеня децентралізації управління, ролі громадських організацій тощо. Вивчення міжнародного досвіду дозволяє визначити найбільш ефективні механізми державного регулювання культури з урахуванням національних особливостей.

У контексті європейської інтеграції України особливого значення набуває вивчення досвіду країн ЄС у сфері культури. І. О. Костира зазначає, що "культурна політика України в умовах євроінтеграції потребує системної трансформації відповідно до європейських стандартів, зокрема впровадження принципів субсидіарності, децентралізації, культурного різноманіття та міжкультурного діалогу" [19, с. 385]. Автор наголошує на необхідності гармонізації законодавства України у сфері культури з європейськими нормами та стандартами.

Н. К. Гончаренко, О. А. Гриценко та В. В. Демещенко, досліджуючи інституційний аспект державної політики у сфері культури в країнах Європейського Союзу, зазначають, що "ефективність політики в сфері культури визначається не лише обсягами фінансування, але й інституційною спроможністю органів державної влади, наявністю механізмів міжсекторальної взаємодії та залучення недержавних акторів до формування та реалізації політики у сфері культури" [9, с. 60]. Автори наголошують на необхідності структурних реформ у сфері культури, зокрема, впровадження нових моделей управління культурними інституціями, розвитку державно-приватного партнерства та створення сприятливих умов для розвитку креативних індустрій.

Важливим етапом у розвитку державної політики України у сфері культури стало прийняття Закону України "Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності" від 14 липня 2023 року. Цей нормативно-правовий акт визначає стратегічні цілі та пріоритети державної політики щодо збереження, розвитку та популяризації української культури, мови, історичної пам'яті та інших складових національної ідентичності. Закон закріплює принципи інтеграції політики у сфері культури з іншими напрямками державного регулювання, зокрема, освітньою, інформаційною, молодіжною політикою [27].

О. О. Бутник зазначає, що "державне управління становленням та розвитком культури в Україні має ґрунтуватися на комплексному підході, який передбачає узгодження політик у сфері культури з іншими напрямками державного регулювання, забезпечення системності та послідовності реформ у сфері культури, а також врахування регіональних особливостей та культурного різноманіття" [6, с. 92]. Автор наголошує на необхідності формування нової парадигми державної політики у сфері культури, орієнтованої на інтеграцію України до європейського культурного простору за умови збереження національної самобутності.

А. О. Дегтяр та О. Д. Бородін, аналізуючи основні складові механізму державного управління соціально-культурною сферою, виділяють такі компоненти: правовий (нормативно-правове забезпечення), організаційний (система органів державної влади та місцевого самоврядування), економічний (фінансово-економічне забезпечення), інформаційний (інформаційно-аналітичне забезпечення) та соціально-психологічний (формування громадської думки, культурних цінностей та орієнтацій) [15, с. 110]. Автори наголошують на необхідності синхронізації всіх складових механізму державного управління для забезпечення ефективної реалізації політики у сфері культури.

В умовах децентралізації особливого значення набуває регіональний вимір політики у сфері культури. В. І. Бойко зазначає, що "децентралізація

управління у сфері культури створює нові можливості для розвитку культурного простору регіонів, активізації культурної самобутності територіальних громад та формування локальних культурних ідентичностей" [1, с. 70]. Водночас автор наголошує на необхідності забезпечення балансу між децентралізацією управління та збереженням цілісності культурного простору країни.

Н. Г. Додон, досліджуючи впровадження соціополітики у сфері культури щодо формування ціннісних орієнтацій на регіональному рівні, зазначає, що "ефективність політики у сфері культури на регіональному рівні залежить від спроможності місцевих органів влади забезпечити належні умови для розвитку культурної інфраструктури, підтримки місцевих культурних ініціатив та залучення громадськості до формування культурного простору" [14]. Автор наголошує на необхідності формування регіональних стратегій розвитку культури, які б враховували місцеві особливості та потреби громади.

Аналізуючи особливості фінансового забезпечення сфери культури в Україні, Н. М. Кіналь зазначає, що "однією з основних проблем реалізації державної політики у сфері культури є недостатність фінансування, що зумовлює необхідність диверсифікації джерел фінансування культури, розвитку механізмів державно-приватного партнерства та стимулювання інвестицій у культурні проекти" [22, с. 21]. Автор наголошує на необхідності впровадження нових моделей фінансування культури, зокрема, розвитку культурного підприємництва, запровадження податкових пільг для бізнесу, який підтримує культуру, а також створення спеціальних фондів для підтримки культурних проектів.

В. М. Корнієнко, аналізуючи рівень виконання плану фінансування державного управління сферою культури в Україні за 2020 рік, зазначає, що "попри декларовані пріоритети щодо розвитку культури, обсяги державного фінансування культурної сфери залишаються недостатніми, а механізми розподілу коштів – недосконалими" [18, с. 183]. Автор наголошує на необхідності реформування системи державного фінансування культури,

зокрема, впровадження програмно-цільового методу бюджетування та розвитку конкурсних механізмів фінансування культурних проєктів.

Важливим аспектом сучасної державної політики у сфері культури є розвиток культурної дипломатії як інструменту м'якої сили та формування позитивного іміджу країни на міжнародній арені. І. Головка визначає культурну парадипломатію як "діяльність субнаціональних акторів (регіонів, міст, культурних інституцій) щодо представлення культурного потенціалу країни на міжнародному рівні через мережу культурних контактів, обмінів та ініціатив" [6, с. 42]. Автор наголошує на важливості розвитку культурної дипломатії для інтеграції України до європейського та світового культурного простору.

У початковий період формування державної політики у сфері культури, який припадає на першу половину XX століття, основним підходом був патерналістський, коли держава виступала головним спонсором та регулятором культурної сфери. У Франції, наприклад, централізований підхід втілювався в створенні Міністерства культури під керівництвом Андре Мальро в 1959 році, що стало основою для "французької моделі" політики у сфері культури з високим рівнем державного втручання та фінансування [35].

Починаючи з 1970-80-х років відбувся перехід до більш демократичного розуміння політики у сфері культури. Культура почала розглядатися як право кожного громадянина, а не лише привілей еліти. У Великобританії цей підхід проявився через створення Ради мистецтв, що діяла за принципом "витягнутої руки", тобто розподіляла кошти на культуру, але зберігала незалежність від прямого державного втручання у творчі процеси [35].

У 1990-х роках сформувалося інструментальне бачення культури як ресурсу для економічного розвитку. На передній план вийшли концепції "креативної економіки" та "культурних індустрій". У Південній Кореї цей підхід втілювався у стратегії "Корейської хвилі" (Hallyu), де держава цілеспрямовано інвестувала в розвиток кіноіндустрії, музики К-поп та інших культурних індустрій як експортного продукту [35].

Початок ХХІ століття позначився формуванням більш комплексного підходу до політики у в сфері культури, де культура розглядається як фактор сталого розвитку та соціальної згуртованості. У Колумбії впровадження програми "Культура для соціальної трансформації" допомогла реінтегрувати молодь з проблемних районів через залучення до культурних практик, зменшуючи рівень насильства у суспільстві [36].

Сучасне розуміння державної політики у сфері культури враховує впливи глобалізації та цифровізації, зосереджуючись на підтримці культурного розмаїття та захисті локальних культурних практик. Канадська модель політики у сфері культури демонструє балансування між підтримкою національної культурної ідентичності та інтеграцією в глобальний культурний простір через квотування національного контенту в медіа та спеціальні програми підтримки франкофонної культури [37].

На сьогодні державна політика у сфері культури розглядається як важливий компонент національного розвитку, що інтегрує завдання збереження культурної спадщини, підтримки сучасних мистецьких практик, розвитку креативних індустрій та забезпечення культурних прав громадян. У Новій Зеландії, наприклад, культурна політика активно включає традиції корінного населення маорі, створюючи інклюзивну модель управління культурною сферою з урахуванням історичних та етнічних особливостей країни [38].

Еволюція підходів до державної політики у сфері культури демонструє поступове розширення її цілей та інструментів, рух від елітарного розуміння культури до демократичного, від культури як витрати до культури як інвестиції. Сінгапурська модель показує, як системний підхід до розвитку креативного сектору допоміг трансформувати країну з промислового центру в глобальний хаб креативних індустрій через стратегію "Креативний Сінгапур", що поєднала освітні, економічні та культурні ініціативи [39].

1.2. Сутність інформаційного суспільства та його вплив на державну політику

Сучасний етап розвитку людської цивілізації характеризується стрімким переходом від індустріального до інформаційного суспільства, в якому інформація та знання стають ключовими факторами виробництва та визначають соціально-економічний розвиток держави. Концепція інформаційного суспільства, яка виникла у другій половині XX століття, передбачає формування нового типу соціальної організації, де інформаційно-комунікаційні технології проникають у всі сфери життєдіяльності суспільства та докорінно змінюють способи виробництва, споживання, управління та комунікації.

У науковому дискурсі існують різні підходи до визначення сутності інформаційного суспільства. Японський вчений Й. Масуда, один із перших теоретиків інформаційного суспільства, визначав його як "суспільство, в якому виробництво інформаційних цінностей, а не матеріальних благ, є рушійною силою формування та розвитку суспільства" [24, с. 150]. Американський соціолог Д. Белл розглядав інформаційне суспільство як постіндустріальне суспільство, де основним виробничим ресурсом стає інформація, а провідну роль відіграють науково-дослідні інституції та університети.

Аналізуючи сутність інформаційного суспільства, Л. В. Сергієнко та І. В. Новосьолов зазначають, що "інформаційне суспільство характеризується домінуванням інформаційного сектору економіки, високим рівнем проникнення інформаційно-комунікаційних технологій у всі сфери життєдіяльності, формуванням глобального інформаційного простору та розвитком мережових форм соціальної організації" [10, с. 108]. Автори наголошують на трансформаційному впливі інформаційного суспільства на традиційні соціальні інститути та необхідності адаптації системи публічного управління до нових умов.

М. Епштейн, досліджуючи філософські аспекти розвитку інформаційного суспільства, зазначає, що "сучасний етап розвитку цивілізації характеризується не просто збільшенням обсягів інформації, але й формуванням нової парадигми мислення, заснованої на мережевих принципах організації знання та множинності інтерпретацій реальності" [35, с. 47]. Автор підкреслює, що інформаційне суспільство створює нові можливості для культурного розвитку, але водночас породжує нові виклики, пов'язані з розмиванням культурних ідентичностей та комерціалізацією культурного продукту.

Важливою характеристикою інформаційного суспільства є глобалізація інформаційного простору, що призводить до формування єдиної світової культури та посилення міжкультурної взаємодії. В. В. Мельник зазначає, що "глобалізація інформаційного простору має амбівалентний вплив на національні культури: з одного боку, вона створює нові можливості для культурного обміну та творчого самовираження, а з іншого – загрожує уніфікацією культурного різноманіття та втратою національної самобутності" [23, с. 151]. Автор наголошує на необхідності формування збалансованої державної політики, яка б сприяла інтеграції національної культури до глобального культурного простору за умови збереження культурної ідентичності.

Досліджуючи вплив інформаційного суспільства на державну політику, А. Д. Бородин зазначає, що "в умовах інформаційного суспільства змінюються принципи, механізми та інструменти державного управління, зокрема, відбувається перехід від ієрархічних до мережевих моделей управління, посилюється роль громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної політики, зростає значення електронного урядування та публічної дипломатії" [4, с. 119]. Автор наголошує на необхідності адаптації системи державного управління до нових умов та розвитку компетенцій державних службовців у сфері інформаційно-комунікаційних технологій.

М. П. Бублій, досліджуючи удосконалення державного управління інноваційного розвитку соціально-культурної сфери, зазначає, що "в умовах інформаційного суспільства змінюється характер взаємодії між державою та громадянами, формуються нові канали комунікації та механізми зворотного зв'язку, що дозволяє підвищити ефективність державного управління та забезпечити більш повне врахування потреб та інтересів громадян" [5, с. 14]. Автор наголошує на необхідності розвитку електронних форм участі громадян у прийнятті управлінських рішень та формуванні публічної політики.

Особливого значення в умовах інформаційного суспільства набуває державна політика у сфері культури, яка стикається з новими викликами та можливостями. V. F. Zahurska-Antoniuk та D. O. Grytsyshen зазначають, що "цифровізація культурної сфери призводить до створення нових форм культурного виробництва, споживання та обміну, що потребує трансформації традиційних моделей політики у сфері культури" [36]. Автори наголошують на необхідності розвитку цифрової культурної інфраструктури, підтримки інноваційних культурних проектів та формування відповідних компетенцій у працівників культурної сфери.

Н. Колісніченко, досліджуючи транспарентність і доступність взаємодій в управлінні культурою, зазначає, що "цифровізація культурної сфери створює нові можливості для забезпечення прозорості та підзвітності управлінських рішень, розширення доступу громадян до культурних послуг та залучення громадськості до формування політики у сфері культури" [17, с. 114]. Автор наголошує на необхідності впровадження цифрових технологій у процеси управління культурою, зокрема, розвитку електронних сервісів, відкритих даних та платформ для громадського обговорення політики у сфері культури.

Важливим аспектом впливу інформаційного суспільства на державну політику є трансформація механізмів формування та підтримки культурної ідентичності. Т. О. Метельова зазначає, що "в умовах глобалізації інформаційного простору та посилення міжкультурної взаємодії, державна політика у сфері формування культурної ідентичності потребує нових

підходів, зокрема, розвитку механізмів культурної дипломатії, підтримки національного культурного продукту та формування позитивного іміджу країни на міжнародній арені" [25, с. 220]. Автор наголошує на важливості балансу між інтеграцією до глобального культурного простору та збереженням національної культурної унікальності.

Є. С. Тельманова, досліджуючи світоглядні засади формування "корейської хвилі" як культурного феномену, зазначає, що "успішність південнокорейської моделі політики у сфері культури в умовах інформаційного суспільства ґрунтується на ефективному поєднанні державної підтримки культурних індустрій, розвитку цифрової інфраструктури та активного використання механізмів культурної дипломатії" [29, с. 91]. Автор наголошує на можливості використання південнокорейського досвіду для формування ефективної моделі політики у сфері культури України в умовах інформаційного суспільства.

Аналізуючи економічний інструментарій державного регулювання культури, М. О. Проскуріна зазначає, що "в умовах інформаційного суспільства змінюються моделі фінансування культури, зокрема, зростає роль венчурного капіталу, краудфандингу та інших інноваційних фінансових інструментів, що потребує адаптації державної політики та формування відповідного нормативно-правового забезпечення" [28, с. 50]. Автор наголошує на необхідності розвитку державно-приватного партнерства у сфері культури та створення сприятливих умов для інвестицій у культурні проекти.

Важливим аспектом впливу інформаційного суспільства на державну політику є трансформація культурних потреб та способів споживання культурного продукту. О. С. Кабанець та С. В. Слюсаренко зазначають, що "цифровізація культурної сфери призводить до створення нових форм культурного споживання, зокрема, віртуальних музеїв, онлайн-концертів, електронних бібліотек тощо, що потребує адаптації державної політики та розвитку відповідної цифрової інфраструктури" [16, с. 61]. Автори

наголошують на необхідності забезпечення доступності цифрових культурних послуг для різних категорій населення та подолання цифрового розриву.

О. В. Єпіфанов, досліджуючи нормативно-правові засади функціонування системи органів державної влади у сфері управління культурною спадщиною, зазначає, що "цифровізація культурної спадщини створює нові можливості для її збереження, інтерпретації та популяризації, але водночас потребує формування відповідного правового поля та інституційної спроможності органів державної влади" [33, с. 125]. Автор наголошує на необхідності розвитку національних цифрових архівів, музейних колекцій та інших електронних ресурсів культурної спадщини.

Важливою складовою державної політики в умовах інформаційного суспільства є забезпечення інформаційної безпеки. Д. О. Грицишен, аналізуючи механізми взаємодії з міжнародними правоохоронними організаціями у сфері запобігання та протидії економічній злочинності, зазначає, що "в умовах цифровізації культурної сфери зростають ризики кіберзлочинності, порушення авторських прав та несанкціонованого використання культурного контенту, що потребує розвитку міжнародного співробітництва та гармонізації національного законодавства у сфері захисту інтелектуальної власності" [10, с. 135]. Автор наголошує на необхідності формування ефективних механізмів захисту національного культурного продукту в цифровому середовищі.

Досліджуючи вплив інформаційного суспільства на державну політику у сфері культури, М. Максименко та В. Павлюк зазначають, що "цифровізація культурної сфери створює нові можливості для розвитку креативних індустрій, які поєднують культурний та економічний потенціал та стають важливим чинником соціально-економічного розвитку" [22, с. 33]. Автори наголошують на необхідності формування державної політики підтримки креативних індустрій, зокрема, розвитку відповідної інфраструктури, підготовки кадрів та створення сприятливого регуляторного середовища.

І. В. Мельник, аналізуючи механізми формування державної політики у сфері культури в умовах інформаційного суспільства, зазначає, що "ефективність політики в сфері культури залежить від спроможності держави адаптуватися до нових технологічних умов, формувати цифрову культурну інфраструктуру та розвивати цифрові компетенції як у працівників культурної сфери, так і у споживачів культурного продукту" [24, с. 66]. Автор наголошує на необхідності формування стратегічного бачення розвитку культурної сфери в умовах цифрової трансформації та розробки відповідних програм та проектів.

Д. О. Грицишен, С. В. Свірко та І. В. Супрунова, досліджуючи інституалізацію державної фінансово-контрольної діяльності, зазначають, що "в умовах інформаційного суспільства змінюються механізми фінансового забезпечення та контролю у сфері культури, зокрема, впроваджуються електронні системи моніторингу та оцінки ефективності використання бюджетних коштів, розвиваються інноваційні моделі фінансування культурних проектів" [11, с. 80]. Автори наголошують на необхідності впровадження сучасних інформаційних технологій у процеси управління культурною сферою для забезпечення прозорості та ефективності використання ресурсів.

Підсумовуючи, аналіз сутності інформаційного суспільства та його впливу на державну політику, можна зазначити, що сучасний етап розвитку суспільства характеризується фундаментальними трансформаціями

1.3. Методологічні підходи до аналізу трансформації державної політики

Інституційний підхід зосереджується на аналізі формальних і неформальних інститутів, що впливають на формування та реалізацію державної політики. Згідно з дослідженнями Д. Норта [35], інститути створюють певні "правила гри" в суспільстві, формуючи структуру взаємодій між різними акторами. В контексті політики у сфері культури такий підхід

дозволяє проаналізувати еволюцію інституційної структури управління культурною сферою.

П. ДіМаджіо та В. Пауелл у своїй теорії інституційного ізоморфізму [36] звертають увагу на тенденцію організацій до наслідування практик і структур, що вважаються легітимними та успішними. Це пояснює, чому моделі політики у сфері культури часто демонструють схожі риси в різних країнах, особливо в умовах глобалізації.

Мережевий підхід, розроблений Р. Родесом [37], фокусується на взаємодії множини акторів, залучених до формування політики. Державна політика розглядається як результат комплексної взаємодії між державними інституціями, приватним сектором, громадськими організаціями та іншими зацікавленими сторонами.

У сфері культури цей підхід дозволяє проаналізувати, як змінювалася конфігурація відносин між державними органами управління культурою, культурними інституціями, митцями, бізнесом і громадянським суспільством. Згідно з дослідженнями К. Мулкея [38], саме еволюція цих мережевих взаємодій часто визначає траєкторію трансформації політики у сфері культури держави.

Неоінституційний підхід, представлений у роботах Дж. Марча та Й. Олсена [39], підкреслює важливість не лише формальних, але й неформальних норм, цінностей і рутин у формуванні політики. Цей підхід особливо релевантний для аналізу політики у сфері культури, оскільки сфера культури значною мірою базується на усталених практиках і ціннісних орієнтаціях.

Неоінституціоналісти звертають увагу на "залежність від шляху" (path dependency) – концепцію, згідно з якою історично сформовані інституційні рамки визначають подальший розвиток політики [40]. Це дозволяє пояснити, чому, незважаючи на глобальні тенденції, національні моделі політики у сфері культури зберігають свою специфіку.

Дискурсивний підхід, розроблений М. Фуко [41] і розвинутий у роботах М. Хайєра [42], розглядає трансформацію політики через призму зміни

домінуючих дискурсів та наративів. Цей підхід аналізує, як змінюється риторика щодо ролі культури в суспільстві та які дискурсивні стратегії використовуються для легітимації тих чи інших політичних рішень.

В. Шмідт [43] у рамках свого дискурсивного інституціоналізму показує, як ідеї та дискурси здатні трансформувати інституції, створюючи нові розуміння проблем і можливих шляхів їх вирішення. У контексті політики у сфері культури, цей підхід допомагає пояснити, як змінювалося концептуальне розуміння культури – від національного надбання до економічного ресурсу і фактора соціальної інтеграції.

Підхід аналізу політичного циклу, представлений у роботах Г. Ласуелла [10] та розвинутий Б. Хогвудом та Л. Ганном [11], розглядає політику як циклічний процес, що включає етапи визначення проблеми, формування порядку денного, розробки політики, її впровадження та оцінки. Цей підхід дозволяє структуровано аналізувати трансформацію політики на кожному з етапів політичного циклу.

П. Сабатьє та Х. Дженкінс-Сміт [12] запропонували модель "коаліцій підтримки" (advocacy coalition framework), яка показує, як різні групи акторів із спільними переконаннями змагаються за вплив на політичний процес. Цей інструмент особливо корисний для аналізу конкуруючих підходів до політики у сфері культури та їхньої еволюції.

Компаративний підхід, систематизований у роботах А. Лейпхарта [13], передбачає порівняльний аналіз політики в різних країнах або в різні історичні періоди. Цей підхід дозволяє виявити як спільні тенденції трансформації, так і національні особливості.

У сфері культури компаративні дослідження, проведені К. Мулкеєм та М. Пюрейном [14], продемонстрували існування різних моделей державного управління культурою (англосаксонської, континентальної, скандинавської тощо) та їхню поступову конвергенцію під впливом глобалізації.

Підхід аналізу політики на основі доказів (evidence-based policy analysis), розроблений К. Вайсс [15], підкреслює важливість використання емпіричних

даних для формування та оцінки політики. У контексті політики у сфері культури цей підхід проявляється у зростаючій ролі культурної статистики та індикаторів культурного розвитку для обґрунтування політичних рішень.

ЮНЕСКО розробила Рамкову програму культурної статистики [16], яка пропонує методологію збору та аналізу даних у культурній сфері, що дозволяє проводити міжнародні порівняння та оцінювати ефективність політики у сфері культури на основі об'єктивних показників.

Сучасний етап розвитку методологічних підходів до аналізу трансформації державної політики тісно пов'язаний з процесами цифровізації. Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) розробила Рамкову програму цифрової державної політики (OECD Digital Government Policy Framework, DGPF) [17], яка пропонує комплексний підхід до аналізу впливу цифрових технологій на трансформацію державного управління, включаючи сферу культури.

DGPF виділяє шість вимірів цифрової трансформації державного управління:

1. Цифрова за призначенням політика і регулювання
2. Дані як стратегічний актив
3. Відкритість, прозорість і інклюзивність через громадську участь
4. Проактивне надання послуг, орієнтованих на користувача
5. Цифрова культура в публічному секторі
6. Цифрове управління для доброго врядування

Digital Government Index, започаткований ОЕСР у 2019 році і оновлений у 2023 році [52], пропонує методологію оцінки прогресу країн у впровадженні цифрового урядування. У сфері культури цей індекс дозволяє аналізувати, наскільки цифрова трансформація змінює способи формування і реалізації політики, взаємодію між державою та громадянами, а також доступ до культурних послуг і контенту.

Важливий внесок у розвиток методології аналізу цифрової трансформації державної політики зробили Б. Новек і Б. Сімона [53],

запропонувавши концепцію "цифрової демократії", яка досліджує, як цифрові технології змінюють процеси участі громадян у формуванні політики, у тому числі в культурній сфері.

Розвиток методів аналізу великих даних (big data) відкрив нові можливості для дослідження трансформації державної політики. Д. Лейзер і Дж. Раднер [54] розробили методологію використання великих даних для аналізу політичних процесів і оцінки ефективності політики.

У контексті політики у сфері культури аналіз великих даних дозволяє відстежувати тенденції культурного споживання, оцінювати вплив культурних ініціатив на цільові аудиторії, аналізувати соціальні мережі в культурній сфері тощо. Л. Маніч і Р. Краля [55] продемонстрували, як аналіз цифрових слідів культурного споживання може бути використаний для оцінки ефективності політики у сфері культури.

Відповідно до досліджень Ж. Ван Дійка [56], цифровізація принципово змінила не лише форми культурного виробництва і споживання, але й самі механізми формування та реалізації політики у сфері культури. Концепція "культурної демократизації через цифрові технології", розроблена К. Баркером [57], аналізує, як цифрові платформи трансформують доступ до культури, культурну участь та культурне самовираження громадян.

Індекс цифрового культурного споживання, запропонований Європейською комісією [58], дозволяє оцінювати вплив цифрової трансформації на культурне споживання та участь громадян у культурному житті, що є важливим індикатором ефективності державної політики у сфері культури в цифрову епоху.

Дослідники Д. Босі та Д. Грайт [59] запропонували концепцію "цифрової культурної участі", яка дозволяє аналізувати, як цифрові технології змінюють форми залучення громадян до культурного життя і яким чином державна політика може сприяти інклюзивній цифровій культурній участі.

Згідно з підходом "управління на основі даних" (data-driven governance), розробленим дослідниками С. Гольдсмітом і С. Кроуфордом [60],

використання великих даних і аналітики дозволяє приймати більш обґрунтовані рішення у сфері державної політики, включаючи культурну політику.

ОЕСР у своєму звіті "Культурна політика у цифрову епоху" [61] наголошує на важливості створення національних систем культурної статистики та аналітики для моніторингу культурних процесів і оцінки ефективності державної політики у сфері культури.

Підхід "циркуляції даних у культурній політиці", запропонований Т. Бекером і М. Таунером [62], розглядає дані не лише як інструмент для аналізу, але і як ресурс, який може бути використаний для створення нових культурних продуктів і послуг, а також для залучення громадян до формування політики у сфері культури.

Сучасні дослідження все частіше використовують інтегративні підходи, що поєднують елементи різних методологій. П. Джон [63] запропонував "еволюційний підхід" до аналізу державної політики, який інтегрує елементи інституціоналізму, мережевого аналізу, раціонального вибору та інших підходів для пояснення змін у політиці.

Р. Хогарт і В. Парсонс [64] розробили "комплексну модель аналізу політики", яка передбачає використання різних методологічних підходів залежно від етапу політичного циклу та специфіки досліджуваного питання.

Цифрова трансформація державного управління вимагає адаптації традиційних методологічних підходів до нових умов. Г. Дандоло та Р. Франческіні [65] запропонували "адаптивну методологію аналізу політики", яка враховує високу швидкість змін у цифровому середовищі та необхідність гнучкого реагування на нові виклики.

ОЕСР у своєму дослідженні "Цифрова трансформація та нові підходи до формування політики" [66] підкреслює важливість експериментального підходу до формування та аналізу політики в цифрову епоху, який передбачає тестування різних політичних інструментів у реальних умовах і швидке коригування політики на основі отриманих результатів.

Методологія "цифрового дизайну політики", розроблена Д. Корбетом і К. Тіндалом [67], пропонує використовувати підходи дизайн-мислення для формування та аналізу політики з урахуванням потреб і очікувань користувачів цифрових державних послуг.

Висновки до першого розділу

Підсумовуючи еволюцію підходів до державної політики у сфері культури, можна зазначити, що сучасне розуміння політики у сфері культури характеризується комплексністю, міждисциплінарністю та стратегічною спрямованістю. Державна політика у сфері культури розглядається не лише як інструмент збереження культурної спадщини та розвитку мистецтва, але й як важливий чинник соціально-економічного розвитку, формування національної ідентичності та підвищення міжнародного престижу країни.

В Україні формування ефективної державної політики у сфері культури потребує системних реформ, зокрема, впровадження нових моделей управління культурними інституціями, диверсифікації джерел фінансування культури, розвитку державно-приватного партнерства та активного залучення громадянського суспільства до формування та реалізації політики у сфері культури. Важливим завданням є також гармонізація законодавства України у сфері культури з європейськими нормами та стандартами в контексті євроінтеграційних процесів.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У ДЕРЖАВНІЙ КУЛЬТУРНІЙ ПОЛІТИЦІ УКРАЇНИ

2.1. Історичні етапи становлення державної політики у сфері культури

У стародавніх цивілізаціях культура розглядалася як невід'ємна частина державного устрою та релігійного життя. В Стародавньому Єгипті, Месопотамії, Греції та Римі мистецтво, архітектура, література та інші форми культурної діяльності часто були підпорядковані державним інтересам та релігійним культам. Фараони, королі та імператори виступали покровителями мистецтва, фінансуючи будівництво величних храмів, палаців та інших споруд, які втілювали державну міць і велич. У Стародавній Греції виник принцип літургії – форма державного патронажу, коли заможні громадяни повинні були фінансувати театральні вистави, спортивні змагання та інші культурні заходи як свій обов'язок перед полісом. Римська імперія розвинула цей підхід, використовуючи культуру як інструмент для утвердження імперської ідеології та підтримки суспільної згуртованості, відомий вислів "хліба та видовищ" відображає цей політичний підхід до культури [15].

Період Середньовіччя характеризувався потужним впливом церкви на культурну політику. Монастирі стали центрами збереження та розвитку культури, а релігійні інституції визначали канони мистецтва та літератури. Паралельно розвивалася світська культура при дворах феодалів і монархів, які виступали меценатами для митців та поетів. Система патронажу в цей період була індивідуалізованою – окремі аристократи підтримували певних художників, музикантів чи письменників, відповідно до своїх смаків та політичних інтересів. Мистецтво слугувало для легітимізації влади та підкреслення статусу покровителя, тоді як сфера культури загалом не розглядалася як окрема галузь державної політики [18].

Епоха Відродження принесла значні зміни в розуміння ролі культури та мистецтва в суспільстві. Культурна політика в цей період почала набувати більш систематичного характеру. Флорентійські Медічі, французькі королі, англійські монархи створювали перші публічні бібліотеки, музеї, академії

мистецтв, що стало прообразом сучасних культурних інституцій. З'явилися перші державні замовлення на мистецькі твори, що славили державу та її правителів. Однак мотивація такої підтримки культури часто була пов'язана з особистими амбіціями правителів та династичними інтересами, а не з системною політикою культурного розвитку суспільства.

Абсолютизм XVII-XVIII століть ознаменував новий етап державної політики у сфері культури. Створення національних культурних інституцій, таких як Французька академія, Королівське товариство в Англії відображало зростаюче усвідомлення ролі культури як інструменту формування національної ідентичності та централізації держави. Людовік XIV у Франції розробив найбільш повну систему державного патронажу над мистецтвом, підпорядкувавши культуру інтересам абсолютної монархії. Версальський палац став символом цієї політики, де мистецтво, архітектура, театр, музика, література були інтегровані в єдиний ансамбль репрезентації королівської влади. Подібні процеси відбувалися в Російській імперії за Петра I та Катерини II, коли культура використовувалася як інструмент модернізації та європеїзації країни.

Просвітництво суттєво вплинуло на розвиток політики у сфері культури, впровадивши ідеї доступності культури для широких верств населення та її ролі в суспільному прогресі. Прогресивні монархи, такі як Фрідріх II Пруський та Йосиф II Австрійський, впроваджували елементи просвітницьких ідей у державну культурну політику, підтримуючи освіту, науку, мистецтво. Втім, ці зміни часто мали обмежений характер та поєднувалися з жорстким контролем над культурним життям та цензурою.

Французька революція та наполеонівська епоха створили нову модель взаємодії держави та культури. Націоналізація культурних цінностей, створення національних музеїв, доступних для широкої публіки, систематизація культурної спадщини – все це стало важливими інноваціями, які вплинули на подальший розвиток політики у сфері культури в Європі. Наполеонівська система централізованого управління культурою, через

спеціальні міністерства, стала прототипом для багатьох європейських держав у XIX столітті [10].

Романтизм XIX століття привніс у політику в сфері культури ідеї національного відродження та збереження культурної спадщини. Держави починають активно фінансувати археологічні розкопки, створювати системи охорони пам'яток, національні музеї та бібліотеки. Культура все більше розглядається як фундамент національної ідентичності та засіб консолідації нації. Особливо помітним цей процес був у країнах, що боролися за національну незалежність, таких як Італія, Німеччина, країни Центральної та Східної Європи.

Індустріалізація та урбанізація другої половини XIX століття створили нові виклики для політики у сфері культури. Виникла потреба в забезпеченні культурних потреб зростаючого міського населення, що призвело до розвитку мережі міських культурних установ, таких як публічні бібліотеки, музеї, театри, концертні зали. Культурна політика почала включати елементи соціальної політики, спрямованої на забезпечення доступу до культури широким верствам населення. У цей період з'являються перші законодавчі акти, що регулюють сферу культури – закони про авторське право, про охорону пам'яток історії та культури.

Перша половина XX століття характеризувалася протистоянням різних моделей політики у сфері культури. Тоталітарні режими в Німеччині, Італії, СРСР розробили системи тотального державного контролю над культурою, перетворивши її на інструмент ідеологічної індоктринації. Нацистська Німеччина з її концепцією «арійського мистецтва» та кампанією проти «дегенеративного мистецтва», сталінський СРСР з доктриною соціалістичного реалізму стали прикладами політизації культури у крайніх формах. Водночас, у демократичних країнах розвивалися альтернативні моделі політики у сфері культури. Новий курс, у США включав програми державної підтримки мистецтва як засіб боротьби з економічною кризою та соціальною нестабільністю. У Великій Британії, Рада з мистецтв, створена у 1940-х роках,

запровадила принцип «витягнутої руки» у відносинах між державою та мистецтвом, що передбачав державне фінансування при збереженні творчої автономії [1].

Після Другої світової війни державна культурна політика набуває більш системного та інституціоналізованого характеру. У Західній Європі, особливо у Франції, формується модель активної державної підтримки культури, втілена в діяльності Міністерства культури, створеного Андре Мальро в 1959 році. Ця модель передбачала значні державні інвестиції в культурну інфраструктуру, підтримку мистецьких проєктів, збереження культурної спадщини. Водночас, у Північній Європі розвивається скандинавська модель політики у сфері культури, що ґрунтується на принципах демократизації культури, децентралізації та активної участі громадянського суспільства.

У США, на відміну від Європи, домінувала модель обмеженого державного втручання у сферу культури, з акцентом на приватне меценатство, що стимулювалося податковими пільгами. Національний фонд мистецтв та Національний фонд гуманітарних наук, створені в 1960-х роках, представляли федеральну підтримку культури, але їхній бюджет був значно меншим порівняно з європейськими країнами [34].

Після завершення Другої світової війни і до кінця 1980-х років, країни соціалістичного блоку Східної Європи та Радянський Союз реалізовували специфічну модель державної політики в галузі культури. Ця політика була тісно інтегрована з ідеологічними доктринами та політичними інтересами тоталітарних режимів. Однією з ключових характеристик цієї моделі було централізоване управління, яке дозволяло державі повністю контролювати та спрямовувати культурні процеси відповідно до затверджених політичних настанов. Ідеологічний контроль над мистецтвом і культурною сферою став органічною складовою системи державного регулювання. Активна фінансова підтримка культурних інституцій з боку держави, сприяла широкому поширенню культурних благ серед населення. Зокрема, це виражалося у створенні театрів, кінотеатрів, музеїв та інших культурних інфраструктур, які

функціонували як впливові інструменти формування суспільної свідомості та забезпечення єдності культурного простору в межах офіційної ідеології.

Попри певні позитивні аспекти цієї системи, вона мала й суттєві недоліки. Найперше, у країнах Східної Європи та Радянському Союзі обмежувалася свобода творчого самовираження. Культурний розвиток у цих державах відбувався поза умовами відкритої конкурентної середовища, що створювало значні бар'єри для вільного розвитку культурних ініціатив. Творчі діячі часто стикалися з репресивними механізмами цензури, які придушували будь-які прояви мистецької діяльності, що не відповідали офіційним доктринам. Держава настійливо вимагала, аби культура виконувала інструментальну роль у досягненні політично мотивованих цілей та активно стимулювала використання мистецтва для популяризації комуністичних цінностей. Унаслідок цього, значна частина культурних проявів зазнавала обмежень або й зовсім заборонялася, якщо вони не відповідали встановленим ідеологічним стандартам.

Таким чином, державна політика у сфері культури в країнах соціалістичного блоку, виконувала водночас роль інструменту масового впливу та строго регламентувала культурний простір. Завдяки централізованому плануванню, культура ставала доступною для всіх прошарків суспільства. Державні програми забезпечували можливість відвідувати театральні вистави, знайомитися з літературними творами, переглядати кінофільми, відвідувати виставки й слухати музичні твори. Проте така доступність була нерідко обмеженою через ідеологічну цензуру, адже громадяни мали доступ лише до тих культурних продуктів, які проходили державне схвалення.

Після розпаду соціалістичного табору, наприкінці 1980-х - на початку 1990-х років, країни цього регіону опинилися перед викликом трансформації своєї культурної політики. Центральне управління і контроль поступово змінювалися ідеями ширшої свободи для культурних інституцій та митців. Держави Східної Європи, серед яких Україна, Польща, Чехія, Словаччина та

інші, у цей період почали реформувати свої підходи, інтегруючи елементи західних практик у сфері культурної політики і водночас, спираючись на власні національні традиції та історичний досвід.

Процес цієї трансформації був досить складним і супроводжувався численними викликами. Країни постсоціалістичного простору мали одночасно враховувати свої тривалі культурні зв'язки із радянським минулим і прагнути до включення у глобальний культурний контекст. Значну частину створених за часів соціалізму культурних установ та практик довелося переосмислити, а роль держави в культурному житті переглянути. У результаті, багато країн зазнали бурхливого розвитку приватного сектору в сфері культури, а також активізації неурядових організацій, які почали відігравати значну роль у формуванні та реалізації культурних ініціатив.

Важливим елементом цього процесу стали міжнародні культурні обміни та співпраця з іншими державами. Зокрема, інтеграція до Європейського Союзу значно вплинула на реформування культурної політики в країнах Східної Європи. ЄС активно сприяв підтримці культурного розмаїття, а також забезпечував фінансову допомогу для реалізації культурних проєктів.

Кінець XX - початок XXI століття ознаменувався новими тенденціями в розвитку державної політики у сфері культури. Глобалізація та цифрова революція створили нові виклики та можливості для культурної сфери. Культурна політика все більше інтегрується з іншими галузями державної політики – економічною, соціальною, освітньою, зовнішньополітичною. Концепція "креативної економіки" і "креативних індустрій", сформульована у Великій Британії в 1990-х роках, підкреслила економічний потенціал культури, як джерела інновацій та економічного зростання.

На міжнародному рівні формуються нові механізми координації політики у сфері культури, втілені в діяльності ЮНЕСКО, Ради Європи, Європейського Союзу. Конвенція ЮНЕСКО про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження (2005) стала важливим міжнародним документом, що закріпив принципи культурного розмаїття та

суверенного права держав на проведення власної політики в сфері культури [30].

Сучасна державна політика у сфері культури стає все більш комплексною і багатовимірною. Вона включає підтримку традиційних культурних інституцій, розвиток креативних індустрій, сприяння міжкультурному діалогу, збереження матеріальної та нематеріальної культурної спадщини, забезпечення доступу до культури через цифрові технології. Зростає роль недержавних акторів у формуванні та реалізації політики у сфері культури – неурядових організацій, приватних фондів, місцевих громад, міжнародних мереж.

У контексті глобальних викликів ХХІ століття, таких як кліматичні зміни, соціальна нерівність, міграція, пандемії, культурна політика набуває нових вимірів. Вона все більше орієнтується на забезпечення сталого розвитку, соціальної інклюзії, міжкультурного діалогу, цифрової доступності. Особливого значення, набуває концепція культурних прав як невід'ємної складової прав людини.

2.2. Вплив цифровізації на реалізацію програм у сфері культури

Цифровізація докорінно трансформує культурну сферу, змінюючи способи створення, поширення, споживання та збереження культурного контенту. Цей глобальний процес відкриває безпрецедентні можливості для реалізації культурних програм, одночасно створюючи нові виклики для традиційних культурних інституцій та практик.

Перш за все, цифровізація радикально розширює доступ до культурних ресурсів. Оцифрування колекцій музеїв, архівів, бібліотек та інших закладів культури дозволяє подолати географічні, фізичні та часові бар'єри. Віртуальні музейні тури, цифрові бібліотеки, онлайн-трансляції концертів та вистав роблять культурні програми доступними для значно ширшої аудиторії, ніж це було можливо в доцифрову епоху. Людина з будь-якої точки світу, де є

інтернет-з'єднання, може відвідати Лувр, Британську бібліотеку чи Метрополітен-оперу, не виходячи з дому. Особливо цінною ця можливість стає для людей з обмеженими фізичними можливостями, мешканців віддалених регіонів та соціально вразливих груп населення [32].

Цифровізація також значно розширює освітній потенціал культурних програм. Інтерактивні технології, віртуальна та доповнена реальність, гейміфікація дозволяють створювати захоплюючі навчальні проекти, що поєднують розваги та освіту. Наприклад, мобільні додатки з елементами доповненої реальності дозволяють відвідувачам музеїв отримувати додаткову інформацію про експонати, візуалізувати історичні події або взаємодіяти з артефактами у віртуальному просторі. Онлайн-курси з історії мистецтва, музики, театру, кіно стають все більш популярними та доступними, розширюючи можливості для неформальної освіти та самовдосконалення.

Цифрові технології трансформують процес створення культурного контенту. З'являються нові форми мистецтва, такі як цифрове мистецтво, NFT, віртуальні інсталяції, інтерактивна література, імерсивний театр з використанням технологій віртуальної реальності. Штучний інтелект, алгоритмічна композиція, 3D-друк, технології захоплення руху стають інструментами для художників, музикантів, письменників, режисерів. Це призводить до розмивання меж між традиційними видами мистецтва, появи гібридних форм та експериментальних практик [33].

Крім того, цифровізація змінює бізнес-моделі у сфері культури. Платформи потокового відео та аудіо, такі як Netflix, Spotify, YouTube, радикально трансформували способи дистрибуції та монетизації культурного контенту. Краудфандингові платформи відкрили нові можливості для фінансування культурних проєктів, зменшуючи залежність від традиційних джерел фінансування, таких як державні субсидії чи корпоративне спонсорство. Цифрові платформи дозволяють культурним організаціям диверсифікувати джерела доходів, пропонуючи передплату на цифровий контент, віртуальні квитки, персоналізовані цифрові сервіси [52].

Соціальні медіа стали потужним інструментом для популяризації культурних програм та залучення аудиторії. Вони дозволяють культурним інституціям встановлювати прямий контакт з відвідувачами, створювати віртуальні спільноти, отримувати зворотний зв'язок, адаптувати свої програми відповідно до потреб та інтересів аудиторії. Музеї, театри, концертні зали активно використовують Instagram, Facebook, TikTok, Twitter для просування своїх програм, залучення молодшої аудиторії, створення інтерактивного контенту.

Важливим аспектом цифровізації є збереження культурної спадщини. Цифрові технології надають нові можливості для документування, консервації та реставрації культурних пам'яток. 3D-сканування та моделювання дозволяють створювати детальні цифрові копії артефактів, будівель, археологічних об'єктів, що має неоціненне значення для їх вивчення та збереження. Технології віртуальної реконструкції дозволяють візуалізувати втрачені або пошкоджені культурні об'єкти. Цифрові архіви забезпечують довготривале зберігання та доступність культурних матеріалів, захищаючи їх від фізичного руйнування чи втрати.[42]

Цифровізація також сприяє міжкультурному діалогу та співпраці. Онлайн-платформи дозволяють культурним організаціям з різних країн та регіонів співпрацювати над спільними проєктами, обмінюватися досвідом, створювати міжнародні мережі. Цифрові технології перекладу зменшують мовні бар'єри, роблячи культурний контент доступним для міжнародної аудиторії. Це сприяє популяризації культурного розмаїття, взаємозбагаченню культур, формуванню глобального культурного простору.

Водночас цифровізація створює ряд викликів для реалізації культурних програм. Однією з ключових проблем є цифровий розрив – нерівність у доступі до цифрових технологій та інтернету, що може посилювати існуючу соціальну та економічну нерівність. Ця проблема особливо актуальна для країн, що розвиваються, сільських регіонів та соціально вразливих груп

населення. Забезпечення інклюзивного доступу до цифрових культурних ресурсів стає важливим завданням політики у сфері культури.

У сучасну епоху цифрових технологій питання авторського права та інтелектуальної власності стали одними з найважливіших для культурної політики, особливо враховуючи стрімке збільшення обсягу оцифрованого контенту та його поширення через онлайн-платформи. Цифрові технології значно змінили способи створення, розповсюдження та споживання культурних продуктів, що відкриває нові можливості для доступу до культурних ресурсів, але разом з тим породжує численні ризики, включаючи несанкціоноване використання контенту, порушення авторських прав та збільшення піратства. Для забезпечення справедливої винагороди авторам і творцям культурного контенту необхідно розробити нові правові механізми, технічні рішення та бізнес-моделі, які б гармонійно поєднували захист інтелектуальної власності з відкритим доступом до культурних ресурсів.

Європейський Союз активно працює над модернізацією законодавства щодо авторського права в умовах цифрового середовища. Однією з важливих ініціатив стало прийняття Директиви ЄС 2019/790 про авторське право на цифрових ринках. Мета цієї директиви – забезпечити справедливую компенсацію авторам і творцям контенту, зокрема шляхом встановлення вимог до платформ, таких як YouTube і Facebook, які дозволяють завантаження контенту користувачами. Важливою нормою є стаття, яка вимагає від цих платформ механізму для моніторингу завантаженого контенту та блокування або видалення матеріалів, що порушують авторські права. Згадується також положення, яке надає творцям контенту більше прав на отримання компенсації за використання їхніх матеріалів онлайн.

Серед нових моделей, які запроваджуються в ЄС, є право на компенсацію для авторів і виконавців, що дозволяє їм отримувати винагороду за використання їхніх творів на цифрових платформах. Це допомагає розширити ліцензування контенту і створити прозоріші умови для поширення культурних матеріалів. Крім того, в ЄС вже реалізовані нові механізми захисту

авторського права в Інтернеті, такі як автоматизовані фільтри для виявлення порушень (наприклад, система Content ID на YouTube), що дозволяють контролювати та блокувати несанкціоноване використання контенту. Такі заходи відповідь на виклики, пов'язані з швидким поширенням культурного контенту в цифрових мережах, і забезпечують правовласникам справедливую компенсацію.

У Сполучених Штатах правове регулювання авторських прав постійно адаптується до викликів, пов'язаних із розвитком цифрового середовища. Водночас американський підхід суттєво відрізняється від європейського, оскільки США реалізують більш ліберальну модель, основою якої є концепція "добросовісного використання" (fair use). Цей принцип дозволяє обмежене використання захищених авторськими правами матеріалів без прямого дозволу правовласника, за умови, що таке використання не завдає економічної шкоди останньому. Такий підхід створює сприятливі умови для використання культурного контенту в освітніх цілях, наукових дослідженнях, критиці чи пародії. Однак існують ризики зловживань, зокрема у сфері піратства, що потенційно загрожує правам авторів.

Захист авторських прав у США також значною мірою залежить від положень Закону про авторське право в цифрову епоху (Digital Millennium Copyright Act, DMCA). Цей законодавчий акт забезпечує інструменти для боротьби з піратством в Інтернеті. Одним з його ключових положень є запровадження відповідальності онлайн-платформ за контент, завантажений їхніми користувачами. Однак, на відміну від нормативно-правової системи Європейського Союзу, американське законодавство не встановлює обов'язкової вимоги до попереднього моніторингу контенту. Це надає платформам більше свободи у виборі заходів для захисту авторських прав.

В Японії підхід до регулювання сфери авторських прав також характеризується високою гнучкістю. Японська модель спрямована на детальне врегулювання використання цифрових технологій, із широким застосуванням автоматизованих систем моніторингу контенту. Водночас

японське законодавство виявляє більшу відкритість до комерційного використання матеріалів без необхідності отримання попереднього дозволу від правовласників. Крім того, Японія активно працює над удосконаленням механізмів захисту авторських прав в онлайн-просторі, зокрема шляхом впровадження сучасних технологій для виявлення порушень.

Цифровізація також ставить питання про збереження автентичності культурного досвіду. Віртуальний музейний тур чи онлайн-трансляція концерту не можуть повністю замінити безпосереднє сприйняття оригінального твору мистецтва чи живого виконання. Виникає потреба у пошуку балансу між цифровими та фізичними форматами культурних програм, розробці гібридних моделей, що поєднують переваги обох підходів.

Особливої актуальності питання цифровізації культурних програм набуло під час пандемії COVID-19, коли фізичні культурні простори були змушені зачинитися, а культурні організації – переорієнтуватися на онлайн-формати. Ця ситуація стала своєрідним стрес-тестом для цифрової готовності сектору культури, виявивши як потенціал цифрових технологій, так і існуючі проблеми. Музеї, театри, концертні зали, які вже інвестували в цифрову інфраструктуру та розвивали цифрові компетенції, виявилися більш стійкими до кризи. Водночас багато культурних організацій, особливо малих та середніх, зіткнулися з серйозними труднощами через брак ресурсів, навичок та досвіду в реалізації цифрових проєктів [53].

Пандемія прискорила цифрову трансформацію культурного сектору, стимулювала інновації та експерименти з цифровими форматами. З'явилися нові моделі цифрових культурних програм – віртуальні виставки з кураторським супроводом, онлайн-фестивалі, гібридні культурні події, що поєднують фізичну присутність та онлайн-участь. Багато культурних організацій переглянули свої стратегії, визнавши цифровізацію не тимчасовим рішенням на період кризи, а довгостроковим пріоритетом.

Цифровізація культурної сфери приносить значні зміни в ролі та компетенції працівників, залучених до цієї галузі. Зростаючий вплив

цифрових технологій на процеси створення, збереження та розповсюдження культурного контенту вимагає адаптації працівників до нових умов. З'являються такі професії, як цифрові куратори, фахівці з маркетингу в цифровому середовищі, експерти у сфері віртуальної та доповненої реальності, розробники тематичних додатків і аналітики даних в індустрії культури. Ці напрямки стають відповіддю на виклики сучасного світу. Креативні індустрії дедалі більше інтегрують передові технології, тому їхні працівники повинні поєднувати традиційні культурні знання з цифровими навичками, щоб залишатися ефективними в умовах змін.

Трансформація ролей у культурному секторі потребує оновлення освітніх програм і постійного вдосконалення професійної підготовки. Вищі навчальні заклади та спеціалізовані установи мають пропонувати сучасні курси із використання цифрових технологій і методик. Варто включати теми, пов'язані з роботою на віртуальних платформах, застосуванням доповненої реальності в культурних проєктах і впровадженням інноваційних технологій у створенні та поширенні культурних продуктів. Важливо також розвивати міждисциплінарну співпрацю між фахівцями культурної сфери та спеціалістами з ІТ, адже саме так можна стимулювати появу новаторських проєктів, які об'єднують технічні й культурні підходи.

Європейська стратегія Digital Europe 2030 ставить за мету розвиток цифрових навичок серед різних верств населення, приділяючи особливу увагу індустрії культури. У документі підкреслено, що цифровізація є ключовим чинником інтеграції культурних і креативних галузей до глобальної економіки. Основний акцент зроблено на формуванні цифрових компетенцій у населення ЄС до 2030 року, зокрема й у сфері культури. У рамках стратегії передбачено заходи для вдосконалення цифрових навичок працівників галузі, впровадження інноваційних технологій у культурні ініціативи та розробки доступних програм навчання для підвищення адаптивності фахівців до динамічного цифрового середовища.

Статистика Євростату свідчить про прогрес у володінні базовими цифровими навичками серед жителів Європи, проте для розвитку цифрової економіки й успіху культурних індустрій потрібне підвищення рівня кваліфікації професіоналів. За даними 2023 року лише близько половини європейців мають базові вміння, такі як користування інтернетом для комунікацій чи доступу до онлайн-ресурсів. Це підкреслює необхідність активнішого просування цифрових компетенцій у різних сферах і серед широкого населення, а особливо серед фахівців, які працюють на межі технологій і культури.

Цифрові технології ставлять перед культурними інституціями, такими як музеї, театри та галереї, завдання активно впроваджувати сучасні рішення для розширення доступу до культурних ресурсів. Оцифрування культурної спадщини, інтеграція віртуальних турів, використання доповненої реальності з метою взаємодії з мистецтвом і культурою стали ключовими інструментами для залучення нових аудиторій. Однак реалізація цих завдань можлива лише за умови наявності професіоналів з відповідними знаннями в галузях інформаційних технологій, цифрового мистецтва, програмування та управління даними.

Відповідно, країни ЄС, слідуючи стратегії Digital Europe 2030, орієнтовані на створення належної інфраструктури для розвитку цифрових компетенцій у сфері культури, що сприятиме впровадженню інновацій у культурну політику. Це включає не лише навчання фахівців і оновлення освітніх програм, але й стимулювання приватного сектору до інвестицій у цифрові технології для використання в культурній сфері. Окрім того, важливим є розвиток міждисциплінарних ініціатив між культурними та технологічними індустріями [16].

Цифровізація також змінює характер взаємодії з аудиторією, сприяючи переходу від пасивного споживання культурного контенту до активної участі та співтворчості. Цифрові технології дозволяють створювати інтерактивні культурні програми, де відвідувачі стають учасниками творчого процесу,

впливають на розвиток сюжету, взаємодіють з контентом. Це відповідає сучасним тенденціям в культурному споживанні, орієнтованим на персоналізований досвід, емоційне залучення, соціальну взаємодію [19].

Аналіз даних та штучний інтелект відкривають нові можливості для персоналізації культурних програм, кращого розуміння потреб та інтересів аудиторії. Культурні організації можуть використовувати аналітику даних для оптимізації своїх програм, розвитку аудиторії, підвищення ефективності маркетингових стратегій. Рекомендаційні системи, чат-боти, персоналізовані розсилки дозволяють створювати індивідуалізовані культурні пропозиції, адаптовані до специфічних інтересів кожного користувача.

У контексті цифровізації також трансформується роль культурних інституцій як фізичних просторів. Музеї, бібліотеки, театри, концертні зали все більше перетворюються на багатофункціональні культурні хаби, що поєднують фізичний та цифровий виміри, пропонують різноманітні формати взаємодії з контентом, створюють умови для соціальної взаємодії та спільної творчості. Цифрові технології інтегруються у фізичний простір через інтерактивні інсталяції, медіафасади, технології доповненої реальності, створюючи гібридний культурний досвід.

Цифровізація також відкриває нові можливості для експериментальних культурних програм, що виходять за межі традиційних форматів та інституцій. Віртуальні музеї та галереї, що існують виключно в цифровому просторі, онлайн-платформи для незалежних митців, віртуальні резиденції, цифрові фестивалі – ці та інші формати розширюють культурний ландшафт, створюють альтернативні простори для творчого самовираження та культурної взаємодії [17].

Важливим напрямком цифровізації культурних програм є розвиток відкритих даних та відкритого доступу в сфері культури. Багато музеїв, архівів, бібліотек відкривають свої цифрові колекції для вільного використання, сприяючи розвитку дослідницьких проєктів, освітніх ініціатив, творчих експериментів. Принципи відкритої науки, відкритої освіти,

відкритих інновацій поширюються на сферу культури, створюючи нові моделі співпраці та обміну знаннями.

З точки зору державної політики у сфері культури, цифровізація вимагає комплексного підходу, що включає розвиток цифрової інфраструктури, інвестиції в цифрові компетенції, адаптацію правового регулювання, підтримку інновацій та експериментів. Багато країн розробляють спеціальні стратегії цифровізації культурного сектору, створюють програми підтримки цифрових культурних проєктів, інвестують у розвиток національних цифрових платформ та ресурсів [16].

На міжнародному рівні розвиваються ініціативи з гармонізації стандартів цифровізації культурної спадщини, забезпечення сумісності цифрових ресурсів, розвитку міжнародного співробітництва у сфері цифрової культури.

Таким чином, вплив цифровізації на реалізацію програм у сфері культури є багатовимірним та всеохоплюючим. Цифрові технології трансформують усі аспекти культурної діяльності – від створення та поширення культурного контенту до його споживання та збереження. Вони відкривають нові можливості для демократизації доступу до культури, персоналізації культурного досвіду, міжкультурного діалогу, експериментів та інновацій. Водночас цифровізація створює нові виклики, пов'язані з цифровим розривом, питаннями авторського права, збереженням автентичності культурного досвіду.

Майбутнє культурних програм, ймовірно, буде ґрунтуватися на гібридних моделях, що поєднують переваги фізичних та цифрових форматів, забезпечують різноманітні способи взаємодії з культурним контентом, відповідають різним потребам та преференціям аудиторії. Культурні організації, які зможуть ефективно адаптуватися до цифрової трансформації, розвинути цифрові компетенції, впровадити інноваційні технології та бізнес-моделі, матимуть значні переваги в конкурентному культурному середовищі та зможуть краще виконувати свою суспільну місію в цифрову епоху.

2.3. Інституційна та нормативно-правова база державної політики країн Європи у сфері культури в умовах цифрової трансформації

Нові цифрові інструменти та комунікаційні можливості радикально змінюють спосіб створення, поширення та споживання культурних продуктів і послуг. Сьогодні традиційні культурні інституції змушені адаптуватися до нових реалій, а державна політика у сфері культури – формувати нові підходи, які відповідають викликам цифрової епохи.

Цифрова трансформація культурного сектору передбачає не лише технологічне оновлення та впровадження інноваційних рішень, але й фундаментальні зміни на рівні інституційної організації, нормативно-правового забезпечення та стратегічного планування. Держави стикаються з необхідністю створення нових регуляторних механізмів, які захищатимуть національні культурні інтереси, забезпечуватимуть доступність культурної спадщини та сприятимуть розвитку креативних індустрій в умовах глобалізованого цифрового середовища.

Інституційна база державної політики у сфері культури являє собою складну систему органів державної влади, публічних установ, галузевих об'єднань та громадських організацій, які взаємодіють між собою для реалізації політики у сфері культури. В умовах цифрової трансформації ця система зазнає суттєвих змін, зокрема з'являються нові інституційні форми, спеціалізовані агентства з цифрового розвитку культури та міжгалузеві координаційні органи, що поєднують питання культури, інформаційних технологій та цифрової економіки.

Нормативно-правова база, яка регулює культурну сферу, також потребує модернізації відповідно до нових цифрових реалій. Традиційні підходи до регулювання авторського права, культурної спадщини, медіапростору та креативних індустрій вимагають переосмислення в контексті цифрових технологій. Законодавство багатьох країн поступово адаптується до

нових форм культурного виробництва та споживання, включаючи регулювання цифрових платформ, захист інтелектуальної власності в мережі Інтернет, підтримку цифрових культурних проєктів та забезпечення вільного доступу до культурних ресурсів.

Особливого значення набуває питання оцифрування культурної спадщини та забезпечення доступу до неї через цифрові канали. Створення віртуальних музеїв, електронних бібліотек, цифрових архівів та інших форм представлення культурного контенту онлайн стало важливим напрямом політики в сфері культури, який вимагає відповідного інституційного та правового забезпечення.

Європейський Союз відіграє провідну роль у формуванні спільних підходів до політики у сфері культури в цифрову епоху. Ключовим документом, що визначає стратегічні орієнтири у цій сфері, є "Європейська програма для культури у глобалізованому світі" (European Agenda for Culture in a Globalising World), яка передбачає сприяння культурному різноманіттю та міжкультурному діалогу, розвиток культури як каталізатора творчості та інновацій, а також посилення ролі культури у міжнародних відносинах ЄС [40].

У контексті цифрової трансформації особливе значення має програма "Цифрова Європа" (Digital Europe Programme), яка включає напрям цифровізації культурної спадщини та передбачає фінансування проєктів з оцифрування, збереження та популяризації європейського культурного надбання у цифровому форматі. Програма спрямована на створення єдиного цифрового культурного простору, який забезпечуватиме вільний доступ громадян до культурних ресурсів незалежно від їхнього фізичного місцезнаходження. Бюджет цієї програми на період 2021-2027 років становить 7,5 млрд євро, частина з яких спрямовується на культурні проєкти та ініціативи з цифровізації культури [41].

Важливим інструментом реалізації політики в сфері культури ЄС є програма "Креативна Європа" (Creative Europe), яка підтримує європейський

культурний та аудіовізуальний сектори. Один із пріоритетів цієї програми – адаптація культурного та креативного секторів до цифрових технологій та використання інноваційних цифрових рішень для створення, поширення та монетизації культурного контенту. Програма надає гранти та фінансову підтримку проєктам, які сприяють розвитку цифрових навичок у культурному секторі, стимулюють цифрові інновації у креативних індустріях та забезпечують більш широкий доступ аудиторії до європейських культурних продуктів через цифрові канали. На офіційному сайті програми [68] зазначається: "Цифрова трансформація є одним із ключових горизонтальних пріоритетів програми "Креативна Європа", оскільки вона має революційний вплив на те, як культурні та креативні продукти створюються, поширюються та споживаються".

На рівні нормативно-правового забезпечення ЄС також, активно формує рамкові умови для цифрової політики в сфері культури. Директива ЄС про авторське право в єдиному цифровому ринку (Directive on Copyright in the Digital Single Market) встановлює нові правила використання захищених авторським правом творів у цифровому середовищі, зокрема щодо діяльності онлайн-платформ, які поширюють користувацький контент. Директива спрямована на збалансування інтересів творців контенту, культурних інституцій та користувачів, забезпечуючи справедливую винагороду для авторів та розширений доступ громадян до культурних благ [42].

Стратегія Єдиного цифрового ринку для Європи (Digital Single Market Strategy for Europe) також містить важливі положення щодо культурного сектору, зокрема щодо транскордонного доступу до аудіовізуального контенту, розвитку електронної комерції у сфері культури та модернізації законодавства про авторське право. На офіційному сайті стратегії [69] зазначається: "Єдиний цифровий ринок спрямований на усунення регуляторних бар'єрів і перехід від 28 національних ринків до єдиного ринку, що може додати 415 мільярдів євро до економіки ЄС та створити сотні тисяч нових робочих місць" [42].

Європейська комісія також розробила Рекомендації щодо оцифрування та онлайн-доступності культурного матеріалу та цифрового збереження (Recommendation on the digitisation and online accessibility of cultural material and digital preservation), які встановлюють стандарти та надають керівні принципи для держав-членів щодо цифровізації їхньої культурної спадщини. Ці рекомендації спрямовані на прискорення процесу оцифрування культурних об'єктів, поліпшення доступу до них через Інтернет та забезпечення довгострокового збереження цифрових копій [42].

Євросоюз також підтримує розвиток Європейської цифрової бібліотеки "Європеана" (Europeana), яка є найбільшим онлайн-сховищем оцифрованих об'єктів європейської культурної спадщини. Портал надає доступ до мільйонів цифрових об'єктів – книг, картин, фотографій, аудіозаписів, фільмів та архівних документів з бібліотек, музеїв, архівів та галерей з усієї Європи. На сайті "Європеани" [70] зазначено: "Наша місія – трансформувати світ через культуру шляхом розвитку інновацій, які полегшують доступ до культурної спадщини, надихають на творчість та стимулюють обмін знаннями".

Франція традиційно демонструє активну та амбітну культурну політику, яка в умовах цифрової трансформації набуває нових вимірів. Міністерство культури Франції (Ministère de la Culture) у 2018 році розробило всеохоплюючу стратегію цифрової трансформації культурного сектору – "Культура і цифрові технології: дорожня карта" (Culture et numérique: feuille de route), яка передбачає системну цифровізацію культурних закладів, розвиток цифрових культурних послуг та впровадження інноваційних технологічних рішень у культурне виробництво [42].

Особливістю французького підходу є створення спеціалізованих інституцій, які займаються питаннями цифрової культури. Так, у структурі Міністерства культури функціонує Департамент інновацій, цифрових технологій та досліджень (Département de l'innovation, du numérique et de la recherche), який відповідає за координацію цифрової трансформації в культурному секторі. Окрім того, існує міжвідомча структура – Місія

"Культура і Цифра" (Mission Culture et Numérique), яка забезпечує взаємодію між різними міністерствами та відомствами з питань цифрової політики в сфері культури. На сайті Міністерства культури Франції [71] зазначається: "Цифрова культура є пріоритетом Міністерства культури, яке прагне адаптувати свою політику до цифрової ери та використовувати потенціал цифрових технологій для демократизації доступу до культури".

На законодавчому рівні Франція прийняла низку важливих актів, які регулюють цифрову культурну сферу. Закон про свободу творчості, архітектуру та культурну спадщину (Loi relative à la liberté de la création, à l'architecture et au patrimoine) від 2016 року містить положення щодо цифрової культурної спадщини та її захисту. Закон про аудіовізуальний сектор та культурний суверенітет у цифрову епоху (Loi relative à la régulation et à la protection de l'accès aux œuvres culturelles à l'ère numérique) від 2021 року встановлює нові правила для онлайн-платформ, які поширюють аудіовізуальний контент, з метою захисту французького та європейського культурного виробництва [43].

Важливою французькою ініціативою є проєкт "Французька культура в цифрі" (Culture française numérique), який передбачає створення єдиної цифрової платформи для доступу до всіх французьких культурних ресурсів. Проєкт реалізується Національною бібліотекою Франції (Bibliothèque nationale de France) спільно з іншими культурними установами та має на меті забезпечити широкий доступ до оцифрованої культурної спадщини Франції для громадян та іноземних користувачів. На сайті проєкту [72] зазначається: "Наша мета – зробити французьку культурну спадщину доступною для всіх через цифрові канали, сприяючи її популяризації та використанню в освітніх, наукових та творчих цілях".

Німеччина розробила комплексний підхід до цифрової трансформації культурного сектору в рамках своєї національної цифрової стратегії. У 2019 році Федеральне міністерство культури та медіа (Bundesbeauftragte für Kultur und Medien) представило програму "Культура у цифрову епоху" (Kultur in der

digitalen Welt), яка визначає ключові напрями розвитку цифрової політики в сфері культури країни, включаючи оцифрування культурної спадщини, підтримку цифрових інновацій у креативних індустріях та розвиток цифрових компетенцій у культурному секторі [44].

Особливістю німецької моделі є федеральна структура управління культурним сектором, де значна частина повноважень належить землям (регіонам). Це зумовлює необхідність координації цифрових культурних ініціатив на різних рівнях. Для цього створено Німецький центр цифрової культурної спадщини (Deutsche Digitale Bibliothek), який діє як національний агрегатор цифрових культурних ресурсів та забезпечує єдині стандарти оцифрування та онлайн-доступу до культурних об'єктів з усіх регіонів країни. На офіційному сайті центру [73] зазначено: "Наша місія – об'єднати цифрові ресурси всіх німецьких культурних та наукових установ та надати до них вільний доступ для всіх".

На законодавчому рівні Німеччина прийняла низку важливих актів, які регулюють цифрову культурну сферу. Закон про адаптацію авторського права до вимог інформаційного суспільства (Gesetz zur Regelung des Urheberrechts in der Informationsgesellschaft) встановлює правила використання творів у цифровому середовищі. Закон про розвиток культурних ініціатив у цифровому просторі (Gesetz zur Förderung der Kultur im digitalen Raum) передбачає спеціальні механізми підтримки цифрових культурних проєктів та організацій [44].

Німеччина також розробила спеціальну програму фінансування цифрових культурних проєктів – "Культур.ДІДЖИТАЛ" (Kultur.DIGITAL) [74], яка надає гранти культурним установам для реалізації інноваційних цифрових ініціатив. Програма управляється Федеральним культурним фондом (Kulturstiftung des Bundes) і спрямована на стимулювання цифрових експериментів у культурному секторі та розвиток нових форм взаємодії з аудиторією через цифрові канали. На сайті програми зазначається: "Kultur.DIGITAL підтримує культурні установи у процесі цифрової

трансформації, допомагаючи їм розробляти інноваційні цифрові стратегії та впроваджувати нові технологічні рішення".

Естонія, відома своїми досягненнями у сфері цифровізації державних послуг, застосовує комплексний підхід і до цифрової трансформації культурного сектору. Міністерство культури Естонії розробило Стратегію цифрової культури 2020-2030 (Digital Culture Strategy 2020-2030), яка визначає пріоритети та заходи для системного впровадження цифрових технологій у культурну сферу [45].

Естонська модель цифрової політики в сфері культури базується на принципах електронного урядування та передбачає створення єдиної цифрової екосистеми для культурного сектору. Ключовим елементом цієї екосистеми є національна платформа "е-Культура" (e-Culture), яка інтегрує різні культурні ресурси та послуги в єдиному цифровому просторі. Платформа забезпечує доступ до оцифрованих культурних колекцій, інформації про культурні події та онлайн-послуги культурних установ. На офіційному сайті платформи [75] зазначається: "е-Культура – це єдиний доступ до всіх естонських культурних ресурсів та послуг в Інтернеті, що робить культуру доступною для кожного громадянина в будь-який час та з будь-якого місця".

Естонія також впровадила інноваційну систему управління культурною інформацією – Естонський культурний реєстр (Estonian Cultural Registry), який містить цифрові дані про всі культурні об'єкти, установи та заходи країни. Реєстр функціонує за принципом "єдиного вікна" для культурного сектору та забезпечує ефективний обмін інформацією між різними зацікавленими сторонами.

На законодавчому рівні Естонія прийняла Закон про культурну спадщину (Heritage Conservation Act), який включає положення щодо цифрової культурної спадщини та її збереження. Закон встановлює стандарти оцифрування культурних об'єктів, регулює питання авторських прав на цифрові копії та визначає принципи доступу до цифрової культурної спадщини [45].

Естонія також активно розвиває програму "Цифрові музеї" (Digital Museums), яка спрямована на трансформацію традиційних музейних установ у сучасні цифрові культурні центри. Програма передбачає впровадження інноваційних технологічних рішень у музейну діяльність, створення віртуальних експозицій та інтерактивних цифрових експонатів. На сайті програми [76] зазначається: "Цифрові музеї – це новий формат взаємодії з культурною спадщиною, який поєднує традиційні музейні цінності з можливостями сучасних технологій".

Польща в останні роки активно розвиває цифрову культурну політику в рамках загальнонаціональної стратегії цифрової трансформації. Міністерство культури та національної спадщини Польщі (Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego) розробило програму "Культура+" (Kultura+), яка включає окремий напрям "Цифрова культурна спадщина" (Cyfrowe Dziedzictwo Kulturowe), спрямований на системну цифровізацію польських культурних ресурсів [46].

В інституційному плані у Польщі створено Національний інститут аудіовізуальної спадщини (Narodowy Instytut Audiowizualny), який відповідає за оцифрування та онлайн-доступ до аудіовізуальних культурних матеріалів. Інститут керує національною платформою POLONA – найбільшим цифровим сховищем польських культурних ресурсів, яке надає доступ до оцифрованих книг, журналів, рукописів, фотографій та інших культурних об'єктів. На сайті POLONA [77] зазначається: "Наша мета – зробити польську культурну спадщину доступною для всіх через Інтернет, сприяючи її збереженню та популяризації".

На законодавчому рівні Польща прийняла Закон про оцифрування культурних ресурсів (Ustawa o cyfryzacji zasobów kultury), який встановлює правові рамки для процесів оцифрування та онлайн-доступу до культурних об'єктів. Закон також регулює питання авторських прав на цифрові копії культурних творів та визначає принципи їх використання в освітніх та наукових цілях [46].

Польща також розробила інноваційну програму "Цифрові компетенції для культури" (Cyfrowe kompetencje dla kultury), яка спрямована на розвиток цифрових навичок працівників культурного сектору та підготовку їх до роботи в умовах цифрової трансформації. Програма передбачає тренінги, воркшопи та освітні заходи з використання цифрових технологій у культурній діяльності. На сайті програми [78] зазначається: "Цифрові компетенції є ключовим фактором успішної трансформації культурного сектору в цифрову епоху".

Швеція має одну з найбільш розвинених систем цифрової політики в сфері культури в Європі. Шведська модель базується на принципах відкритості, доступності та інклюзивності культурних ресурсів. Міністерство культури Швеції розробило Стратегію цифровізації культурної спадщини (Digisam), яка встановлює стандарти та керівні принципи для оцифрування та онлайн-доступу до культурних об'єктів країни.

В інституційному плані у Швеції функціонує Шведське агентство цифровізації культурної спадщини (Swedish Agency for Digital Heritage), яке координує цифрові культурні ініціативи на національному рівні та забезпечує методологічну підтримку культурним установам у процесі цифрової трансформації. Агентство керує національною платформою K-samsök (Swedish Open Cultural Heritage), яка агрегує цифрові культурні ресурси з різних шведських колекцій та забезпечує до них вільний доступ через єдиний інтерфейс. На сайті платформи [79] зазначається: "K-samsök – це інфраструктура, яка робить інформацію про шведську культурну спадщину доступною для всіх через Інтернет".

На законодавчому рівні Швеція прийняла Закон про доступ до культурної інформації (Cultural Information Access Act), який гарантує право громадян на вільний доступ до культурних ресурсів через цифрові канали. Закон також встановлює принципи відкритих даних у культурному секторі та регулює питання використання цифрових культурних матеріалів [47].

Швеція також розробила інноваційну програму "Цифрові технології для культурного різноманіття" (Digital Technologies for Cultural Diversity), яка спрямована на використання цифрових інструментів для збереження та популяризації культурної різноманітності, включаючи культуру національних меншин та корінних народів. Програма передбачає створення цифрових платформ для представлення культурних традицій різних етнічних груп та забезпечення їхньої участі в цифровому культурному просторі.

Висновки до другого розділу

Таким чином, історичні етапи становлення державної політики у сфері культури відображають глибинні трансформації у розумінні ролі культури в суспільстві – від інструменту легітимізації влади до фундаментального права людини, від елітарного привілею до суспільного блага, від засобу ідеологічного впливу до джерела сталого розвитку та інновацій. Ця еволюція не була лінійною і однозначною – різні моделі політики у сфері культури співіснували і конкурували між собою, відображаючи різноманіття політичних систем, історичних традицій та суспільних цінностей.

Сучасний етап розвитку державної політики у сфері культури характеризується пошуком балансу між збереженням культурної спадщини та сприянням інноваціям, між державною підтримкою та ринковими механізмами, між національною ідентичністю та культурним розмаїттям, між традиційними формами культури та новими цифровими практиками. Цей пошук відбувається в умовах глобальних викликів, таких як економічна нестабільність, соціальна поляризація, кліматичні зміни, міграційні процеси, що вимагає від держав гнучких та інноваційних підходів до формування та реалізації політики у сфері культури.

Аналіз європейських і національних моделей інституційної та нормативно-правової основи державної політики у сфері культури в умовах

цифрової трансформації дозволяє виділити кілька ключових тенденцій і перспективних напрямків розвитку.

По-перше, цифровізація у сфері культури стає важливим компонентом державної політики багатьох країн. Це підтверджується впровадженням стратегічних документів, таких як програми та закони, спрямовані на оцифрування культурної спадщини, забезпечення доступу до культурних ресурсів через цифрові платформи та розвиток інноваційних технологій у креативних індустріях. У межах Європейського Союзу, а також на національних рівнях активно підтримуються ініціативи, які сприяють формуванню єдиного цифрового культурного простору. Зокрема, це реалізується через програми "Цифрова Європа" та "Креативна Європа", а також законотворчу діяльність, спрямовану на регулювання авторських прав і забезпечення доступу до цифрових культурних ресурсів.

По-друге, значна увага приділяється вдосконаленню інституційної структури культурної політики. У контексті цифрової трансформації виникають нові форми організацій, такі як спеціалізовані агентства для цифрового розвитку культури, платформи для доступу до оцифрованих культурних ресурсів та міжгалузеві координаційні структури. Такий підхід сприяє інтеграції культурної політики з інформаційними технологіями та цифровою економікою, що дозволяє реалізувати культурні проєкти в цифровому середовищі більш ефективно.

По-третє, модернізація нормативно-правової бази виступає головним елементом цифрової трансформації. Традиційні підходи до регулювання авторського права, збереження культурної спадщини й управління медіапростором потребують адаптації до сучасних цифрових умов. У багатьох країнах законодавство поступово змінюється з урахуванням нових форм культурного виробництва та споживання.

РОЗДІЛ 3. НАПЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ КУЛЬТУРИ В КОНТЕКСТІ ВИКЛИКІВ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

3.1. Роль цифрових технологій у збереженні та популяризації національної культурної спадщини

Цифрові технології відіграють надзвичайно важливу роль у збереженні культурної спадщини, особливо в контексті повномасштабної війни, що триває в Україні. Воєнні дії спричиняють руйнування численних історико-культурних пам'яток, архітектурних об'єктів і музейних колекцій, які є невід'ємною складовою національної спадщини. Втрата таких об'єктів має не лише фізичний вимір, але й провокує моральні втрати, адже вони визначають культурну ідентичність народу та слугують важливим носієм історичної пам'яті. За цих обставин цифровізація набуває статусу необхідного інструменту для документування та збереження культурних цінностей. Застосування інноваційних цифрових технологій, таких як 3D-сканування, високоякісне фотографування, а також оцифрування архівів і документів, забезпечує створення цифрових копій пам'яток, які залишаються доступними навіть у разі їх фізичного знищення. Таким чином, цифровізація слугує не лише засобом збереження матеріальних об'єктів, але й відкриває майбутнім поколінням можливість відновлювати та досліджувати втрачену частину національної спадщини, яка зазнала руйнувань унаслідок воєн чи інших катаклізмів.

Сучасний світ переживає епоху стрімкого технологічного розвитку, що відкриває безпрецедентні можливості для збереження та популяризації національної культурної спадщини. Цифрові технології стали потужним інструментом, який дозволяє не лише зберегти історичні артефакти та нематеріальну спадщину для майбутніх поколінь, але й зробити її доступною широкій аудиторії як у межах країни, так і на міжнародному рівні.

Процес оцифрування культурних об'єктів став першим кроком у трансформації підходів до збереження національної спадщини. Архіви,

бібліотеки та музеї активно переводять свої колекції у цифровий формат, створюючи високоякісні цифрові копії рукописів, історичних документів, фотографій, творів мистецтва та інших культурних артефактів. Завдяки сучасним технологіям сканування, фотограмметрії та 3D-моделювання вдається створити точні цифрові копії навіть найскладніших об'єктів, зберігаючи найдрібніші деталі. Цифрові копії не лише забезпечують збереження інформації про артефакти, що можуть бути пошкоджені часом або втрачені внаслідок стихійних лих чи соціальних конфліктів, але й надають можливість вивчати ці об'єкти без ризику їх пошкодження при фізичному контакті.

Електронні бази даних та сховища стали ключовим компонентом у збереженні культурної спадщини. Ці системи дозволяють структурувати та каталогізувати величезні масиви культурної інформації, забезпечуючи швидкий та ефективний доступ до неї. Такі проєкти, як Europeana чи World Digital Library, об'єднують цифрові колекції різних країн, створюючи міжнародні платформи для збереження та доступу до культурної спадщини людства. Вони забезпечують не лише збереження самих об'єктів, але й контексту їх створення та використання, що є критично важливим для розуміння їхньої культурної цінності [48].

Технології віртуальної (VR) та доповненої реальності (AR) відкривають нові горизонти для взаємодії з культурною спадщиною. Віртуальні музеї та галереї дозволяють відвідувачам з усього світу досліджувати культурні скарби, не виходячи з дому. Віртуальні реконструкції історичних місць та подій дають можливість здійснити подорож у минуле, побачити архітектурні пам'ятки у їхньому первісному вигляді або стати свідком важливих історичних подій. Наприклад, віртуальна реконструкція стародавніх храмів чи зруйнованих історичних будівель дозволяє відчути їхню велич та значення у відповідному історичному контексті.

Мобільні додатки та інтерактивні платформи роблять культурну спадщину більш доступною та привабливою для сучасної аудиторії, особливо

для молодого покоління. Інтерактивні екскурсії, аудіогіди, квести та інші форми цифрового сторітелінгу перетворюють відвідування музеїв та історичних місць на захоплюючий досвід, що сприяє глибшому розумінню та емоційному зв'язку з культурною спадщиною. Елементи гейміфікації стимулюють інтерес до культурних об'єктів та мотивують до подальшого вивчення національної історії та традицій.

Соціальні медіа та цифрові комунікаційні платформи зіграли революційну роль у популяризації культурної спадщини. Вони дозволяють культурним інституціям безпосередньо взаємодіяти з аудиторією, залучати її до діалогу та спільного створення контенту. Хештеги, челенджі та вірусні кампанії допомагають привернути увагу до культурних явищ та зробити їх частиною сучасного інформаційного простору. Відео-платформи, стрімінгові сервіси та подкасти стали потужними каналами для поширення знань про історію, традиції та мистецтво, роблячи їх доступними для широкої аудиторії у зручному форматі.

Технології штучного інтелекту відкривають нові можливості для дослідження та інтерпретації культурної спадщини. Алгоритми машинного навчання допомагають аналізувати великі масиви культурних даних, виявляти приховані зв'язки та закономірності, що можуть бути непомітними для людського ока. ШІ може допомогти у реставрації пошкоджених творів мистецтва, розшифровці стародавніх текстів або реконструкції втрачених фрагментів культурних артефактів. Персоналізовані рекомендаційні системи на основі ШІ допомагають користувачам знаходити культурний контент, що відповідає їхнім інтересам, сприяючи глибшому зануренню у національну культуру.

Особливу роль відіграють цифрові технології у збереженні нематеріальної культурної спадщини – традицій, ритуалів, фольклору, мови та інших елементів живої культури. Аудіо- та відеозаписи дозволяють фіксувати виконання традиційних пісень, танців, ремесел та обрядів, зберігаючи не лише їхній зміст, але й автентичну манеру виконання. Цифрові архіви усної історії

збирають та зберігають свідчення носіїв традицій, їхні спогади та знання, що передавалися з покоління в покоління. Спеціалізовані платформи та додатки сприяють вивченню національних мов, особливо тих, що перебувають під загрозою зникнення, роблячи цей процес більш доступним та ефективним.

Важливим аспектом є використання цифрових технологій для освіти та популяризації національної культурної спадщини серед дітей та молоді. Інтерактивні освітні платформи, цифрові підручники, освітні ігри та додатки роблять вивчення історії та культури цікавим та захоплюючим. Вони дозволяють молодому поколінню не просто пасивно сприймати інформацію, але активно взаємодіяти з нею, досліджувати та експериментувати. Це сприяє формуванню емоційного зв'язку з національною культурою та усвідомленню її цінності та актуальності у сучасному світі.

Цифрова трансформація відкриває нові можливості для співпраці між культурними інституціями, науковцями та ентузіастами з різних країн. Спільні дослідницькі проєкти, міжнародні цифрові архіви та платформи обміну досвідом сприяють поглибленню розуміння культурних зв'язків та взаємовпливів. Це особливо важливо для збереження спадщини діаспор та етнічних меншин, які часто розпорошені по різних країнах. Цифрові технології дозволяють об'єднати ці фрагменти у цілісну картину, зберігаючи культурне розмаїття людства.

Попри всі переваги, цифровізація культурної спадщини стикається з низкою викликів. Технологічна застарілість, проблеми довгострокового збереження цифрових даних, питання авторського права та інтелектуальної власності, а також цифрова нерівність, що обмежує доступ певних груп населення до цифрових ресурсів, потребують особливої уваги. Важливо також запобігти поверхневому сприйняттю культурної спадщини через цифрові медіа, зберегти її глибину та автентичність.

3.2. Проблеми та перспективи публічно-приватного партнерства у сфері культури

Недостатня нормативно-правова база залишається однією з ключових перешкод для ефективного розвитку публічно-приватного партнерства в культурній сфері. У багатьох країнах законодавство про публічно-приватне партнерство орієнтоване переважно на інфраструктурні проєкти в галузі транспорту, енергетики та житлово-комунального господарства, тоді як специфіка культурної сфери враховується недостатньо.

Державно-приватне партнерство є ефективною формою співпраці між державою і приватним сектором, спрямованою на спільну реалізацію проєктів, особливо в таких сферах, як інфраструктура та соціальні послуги. У рамках державно-приватного партнерства сторони поділяють фінансові ризики та прибутки, що дозволяє залучати приватний капітал до виконання важливих ініціатив з одночасним зменшенням навантаження на державний бюджет. Паралельно існує поняття публічно-приватного партнерства, яке охоплює ширший спектр співпраці між урядовими органами і приватними компаніями. Публічно-приватне партнерство не обмежується лише економічними чи інфраструктурними проєктами і може включати різноманітні ресурси, такі як технології чи експертні знання.

В Україні державно-приватне партнерство є однією з ключових форм публічно-приватного партнерства. Хоча ця модель має потенціал для підтримки великих культурних проєктів, чинне законодавство досі не передбачає окремих положень, які б чітко регулювали такі ініціативи. Закон України "Про державно-приватне партнерство" охоплює загальні принципи взаємодії держави і приватного бізнесу, проте не деталізує умови щодо проєктів у сфері культури. Така правова невизначеність є перепорою для ефективного залучення інвестицій та розвитку культурної інфраструктури.

Для вирішення цієї проблеми необхідно розробити спеціальні нормативно-правові акти, які враховуватимуть особливості культурних

проектів, створюватимуть сприятливі умови для інвесторів і забезпечуватимуть правові гарантії. Це дозволить ефективніше використовувати механізми державно-приватного партнерства для підтримки культурних ініціатив в Україні.

Наприклад, в Україні Закон "Про державно-приватне партнерство" не містить окремих положень щодо реалізації проєктів у сфері культури, що створює правову невизначеність для потенційних інвесторів [49]. У Франції, навпаки, законодавство передбачає спеціальні норми для реалізації публічно-приватного партнерства у сфері культурної спадщини, що сприяло успішній реставрації численних історичних пам'яток, включаючи Версальський палац, частково відреставрований завдяки партнерству з корпорацією Google [10].

Фінансові ризики та нестабільна економічна прибутковість проєктів у сфері культури часто відлякують приватних інвесторів. На відміну від інфраструктурних проєктів з передбачуваними грошовими потоками, культурні ініціативи характеризуються менш прогнозованою рентабельністю та тривалим періодом окупності. Яскравим прикладом такої проблеми став проєкт реставрації історичного театру в Одесі, який не отримав достатньої підтримки від приватних інвесторів через невизначені перспективи повернення вкладених коштів. Натомість проєкт "Мистецький Арсенал" у Києві зміг залучити приватні інвестиції завдяки створенню додаткових комерційних просторів – кафе, магазинів сувенірів та виставкових майданчиків для комерційних подій, які забезпечують стабільний дохід [15].

Непрозорість процедур та бюрократичні перешкоди суттєво ускладнюють реалізацію партнерських проєктів. Складні та тривалі процедури узгодження, численні дозволи та погодження від різних органів влади підвищують транзакційні витрати та знижують зацікавленість приватного сектору. У Польщі для подолання цієї проблеми створено спеціальний координаційний центр, що супроводжує проєкти публічно-приватного партнерства культурної сфери, допомагаючи долати адміністративні бар'єри.

Конфлікт інтересів та цінностей між державним і приватним сектором, також, створює значні виклики. Державні установи прагнуть максимізувати суспільну користь, забезпечити збереження культурних цінностей та доступність культурних послуг для широких верств населення. Натомість приватні партнери орієнтуються на отримання прибутку та швидке повернення інвестицій. Ця різниця у пріоритетах може призводити до напруження та конфліктів. Наприклад, при реконструкції історичного центру Львова виникли суперечності між потребою збереження автентичності архітектурних пам'яток та бажанням приватних інвесторів максимально комерціалізувати простір. Рішенням став компромісний підхід: збереження історичних фасадів при модернізації внутрішніх просторів для комерційного використання [9].

Відсутність кваліфікованих кадрів для розробки та управління проєктами публічно-приватного партнерства у сфері культури залишається суттєвою проблемою. Успішна реалізація таких проєктів вимагає фахівців, які одночасно розуміють специфіку культурної сфери та володіють знаннями у сфері фінансів, права та менеджменту. В Італії, яка має багатий досвід залучення приватного сектору до збереження культурної спадщини, діють спеціальні освітні програми для підготовки менеджерів проєктів публічно-приватного партнерства у сфері культури. Випускники цих програм успішно керують такими проєктами, як реставрація Колізею за участі модного дому Tod's та реконструкція фонтану Треві за підтримки бренду Fendi [5].

Необхідність балансу між збереженням культурної автентичності та комерціалізацією є одним із найскладніших викликів. Надмірна комерціалізація може призвести до втрати культурної цінності об'єктів та перетворення їх на суто розважальні атракціони. У британському музеї Вікторії та Альберта цю проблему вирішили шляхом чіткого розмежування просторів: основні експозиційні зали залишаються вільними від комерційної діяльності, тоді як додаткові сервіси (кафе, магазини, івент-простори)

розміщені в окремих зонах, оформлених у гармонії з загальною концепцією музею [1].

Удосконалення законодавчої бази з урахуванням специфіки культурної сфери є критично важливим для розвитку публічно-приватного підприємства. Необхідно розробити спеціальні нормативні акти, які б регулювали особливості партнерства в цій галузі, включаючи питання збереження культурної спадщини, авторських прав та інтелектуальної власності. Позитивним прикладом може слугувати досвід Франції, де прийнято спеціальний закон про меценатство, який передбачає значні податкові пільги для компаній, що інвестують у культурні проєкти. Завдяки цьому закону відреставровано численні історичні пам'ятки, включаючи Нотр-Дам де Парі, на відбудову якого після пожежі 2019 року французькі компанії LVMH, L'Oréal та інші виділили сотні мільйонів євро [50].

Розробка інноваційних фінансових механізмів та інструментів стимулювання приватних інвестицій у культуру відкриває нові можливості для розвитку публічно-приватного партнерства. Такі інструменти, як податкові пільги, державні гарантії, пільгові кредити, культурні облігації та інвестиційні фонди культурної спадщини, можуть значно підвищити привабливість культурних проєктів для приватних інвесторів. У Великій Британії діє програма "Heritage Enterprise", яка надає гранти для реставрації історичних будівель за умови їх подальшого комерційного використання. Це допомогло перетворити занедбану текстильну фабрику в Манчестері на культурний хаб "Manchester Craft & Design Centre", який об'єднує виставкові простори, майстерні для художників та комерційні приміщення [2].

Створення спеціалізованих інституцій для сприяння публічно-приватного партнерства у сфері культури здатне значно полегшити реалізацію партнерських проєктів. Такі установи можуть надавати консультаційну підтримку, здійснювати експертизу проєктів, забезпечувати комунікацію між державним і приватним секторами. У Нідерландах функціонує Агентство культурного підприємництва, яке сприяє налагодженню партнерства між

культурними організаціями та бізнесом, проводить тренінги з фандрейзингу та допомагає у розробці бізнес-моделей для культурних проєктів. Завдяки цьому Нідерланди мають один з найвищих показників залучення приватних інвестицій у культуру серед європейських країн [51].

Розширення форм співпраці між державним і приватним секторами у сфері культури сприяє диверсифікації проєктів публічно-приватного партнерства. Крім традиційних форм партнерства у вигляді будівництва та експлуатації об'єктів культурної інфраструктури, розвиваються такі форми як спільне фінансування культурних програм, ендаументи (цільові фонди), аутсорсинг окремих функцій культурних закладів, концесії на експлуатацію допоміжних сервісів. Наприклад, Лувр у Парижі передав в концесію компанії Alain Ducasse управління ресторанами та кафе на території музею, що дозволило підвищити якість обслуговування відвідувачів та збільшити дохід від додаткових послуг [3].

Цифровізація культурної сфери відкриває нові можливості для публічно-приватного партнерства. Розробка цифрових платформ для віртуальних екскурсій, створення цифрових архівів культурної спадщини, розвиток технологій доповненої та віртуальної реальності для музеїв – усе це перспективні напрями для партнерства з ІТ-компаніями. Наприклад, співпраця музею Метрополітен у Нью-Йорку з компанією Google дозволила створити віртуальні тури музеєм та оцифрувати тисячі експонатів у високій якості. А музей Прадо в Мадриді у партнерстві з телекомунікаційною компанією Telefónica розробив мобільний додаток, який надає відвідувачам детальну інформацію про картини, включаючи рентгенівські знімки, що показують процес створення шедеврів [51].

Розвиток соціального підприємництва у сфері культури є перспективним напрямом для гармонійного поєднання суспільних інтересів та економічної стійкості. Соціальні підприємства у сфері культури спрямовані на вирішення соціальних проблем через культурні ініціативи, при цьому частина доходу реінвестується у соціальні цілі. У Великій Британії діє мережа

соціальних підприємств "Creative United", яка надає фінансову підтримку та бізнес-консультації для креативних проєктів. Завдяки цій організації реалізовано проєкт "Impact Hub Westminster" – коворкінг для соціальних підприємців у сфері культури, розміщений у колишній церкві [53].

Інтеграція культурних проєктів у стратегії корпоративної соціальної відповідальності компаній стає все більш поширеною практикою. Для бізнесу підтримка культури є способом покращення репутації, підвищення лояльності клієнтів та співробітників, а також демонстрацією соціальної відповідальності. Корпорація BMW протягом багатьох років підтримує серію мистецьких проєктів "BMW Art Journey", надаючи художникам можливість подорожувати світом для створення нових шедеврів. А компанія Unilever створила культурний центр "Unilever Series" у партнерстві з галереєю Тейт Модерн у Лондоні, де щороку презентуються масштабні інсталяції сучасних художників [6].

Міжнародне співробітництво у сфері публічно-приватного партнерства для культурних проєктів дозволяє залучати досвід, експертизу та фінансові ресурси з різних країн. Міжнародні організації, такі як UNESCO, Рада Європи, Світовий банк, активно сприяють розвитку партнерства у сфері збереження культурної спадщини. Програма Європейського Союзу "Creative Europe" підтримує транскордонні культурні проєкти, що об'єднують державні та приватні ресурси.

Включення культурних проєктів у програми міського розвитку та ревіталізації є потужним стимулом для публічно-приватного партнерства. Культурні об'єкти часто стають каталізаторами оновлення міських просторів, підвищуючи привабливість районів та стимулюючи економічну активність.

Успішний досвід публічно-приватного партнерства при реставрації та адаптації історичних пам'яток демонструє ефективність такої моделі для збереження культурної спадщини. У Великій Британії національний траст "English Heritage" розробив програму "Landmark Trust", в рамках якої історичні будівлі, що перебувають під загрозою руйнування, передаються

приватним інвесторам для реставрації та подальшого комерційного використання (здебільшого як готелі та туристичні об'єкти) за умови збереження їхньої історичної цінності. Так було врятовано сотні замків, садиб та інших пам'яток архітектури. В Італії компанія Ferragamo відреставрувала палац Спіні Ферроні у Флоренції, перетворивши його на музей компанії та бутик-готель, при цьому історичні інтер'єри та фасади були бережно збережені [8].

Створення культурних кластерів та креативних хабів на основі публічно-приватного партнерства сприяє формуванню нових центрів культурного життя. У Берліні колишня пивоварня "Kulturbrauerei" завдяки співпраці міської влади та приватних інвесторів перетворилася на популярний культурний центр з концертними залами, театрами, кінотеатрами та виставковими просторами [54].

У Відні комплекс колишніх газометрів був адаптований під мультифункціональний простір, що включає житло, офіси, торговельний центр, концертний зал та студентський гуртожиток. Проєкт реалізовано в рамках публічно-приватного партнерства за участі міста Відня та консорціуму приватних компаній [55].

Інноваційні моделі управління музеями та галереями на основі публічно-приватного партнерства демонструють ефективність залучення приватного досвіду до сфери публічної культури. У США багато музеїв мають змішану модель управління, коли держава надає приміщення та базову інфраструктуру, а приватні фонди та корпорації забезпечують фінансування виставкових програм та освітніх ініціатив. Музей сучасного мистецтва (MoMA) в Нью-Йорку є класичним прикладом такої моделі, коли музей, будучи приватною неприбутковою організацією, отримує значну підтримку від міста та штату [15].

В Австралії музей сучасного мистецтва MONA в Гобарті, заснований приватним колекціонером Девідом Волшем, працює у партнерстві з місцевою

владою, яка забезпечує транспортну інфраструктуру та маркетингову підтримку музею як туристичної атракції [7].

Співпраця у сфері освіти та дослідження культурної спадщини відкриває нові можливості для публічно-приватного партнерства. Археологічні розкопки, наукові дослідження, освітні програми часто реалізуються у партнерстві між державними науковими установами та приватними спонсорами. Компанія Samsung фінансує програму цифрової документації та дослідження наскельних малюнків у печері Ласко (Франція) у співпраці з Міністерством культури Франції. А банк Goldman Sachs підтримує програму реставрації та дослідження античних скульптур у Британському музеї, забезпечуючи фінансування лабораторій та стипендій для молодих реставраторів [4].

Розвиток культурного туризму на основі публічно-приватного партнерства сприяє економічному зростанню регіонів та збереженню їхньої культурної ідентичності.

В Іспанії мережа історичних готелів "Paradores" функціонує як державно-приватне партнерство, в рамках якого історичні будівлі (замки, монастирі, палаци) адаптовані під розкішні готелі, при цьому доходи від туристичної діяльності частково спрямовуються на збереження цих пам'яток [55].

Розвиток механізмів публічно-приватного партнерства у культурній сфері становить ключовий інструмент для збереження національної культурної спадщини та вдосконалення культурної інфраструктури.

Ефективний досвід багатьох європейських країн демонструє значний потенціал цього підходу, зокрема через адаптацію історичних споруд для культурно-туристичних цілей. Водночас, в Україні існують суттєві виклики, пов'язані з недосконалістю нормативно-правової бази, що ускладнює практичне застосування цього механізму.

3.3. Оптимізація державної політики вусфері культури: напрямки та перспективи

Культура є однією з головних основ, які визначають прогрес суспільства. Вона виконує не лише роль відображення національної ідентичності, але й виступає показником рівня цивілізаційного розвитку та моральних цінностей кожної нації. Її вплив поширюється на всі аспекти життя: мистецтво, науку, освіту, соціальні норми, формуючи як особистий, так і колективний світогляд. Значущість культури проявляється у стимулюванні творчого і новаторського мислення, сприянні соціальній згуртованості, а також у її ролі як рушійної сили суспільного розвитку.

Державна культурна політика відіграє ключову роль у збереженні національної спадщини, підтримці креативних індустрій, формуванні культурної свідомості та забезпеченні загального доступу до культурних благ. Це включає не лише фінансування музеїв, театрів чи бібліотек, а й створення стійкої інфраструктури для розвитку культурного сектору, який відповідає сучасним викликам і суспільним змінам. Особлива увага приділяється стратегічним пріоритетам, спрямованим на вирішення актуальних викликів, як-от забезпечення рівних можливостей для доступу до культурних ресурсів і підтримка міжнародної інтеграції в цій сфері.

Культура має вирішальний вплив не лише на національну ідентичність, а й на економіку, зокрема завдяки розвитку культурного туризму, креативних індустрій та інновацій. Вона також слугує засобом соціальної інтеграції та гармонізації між різними спільнотами, релігіями та етнічними групами. Окрім цього, культура виконує важливу роль у збереженні історичної пам'яті, що стає ключовим чинником національної безпеки в умовах глобальних викликів. Незважаючи на високе значення культурної сфери, вона часто стикається з такими проблемами, як обмежене фінансування, неефективне управління ресурсами, відсутність цілісної стратегії розвитку та недостатня увага до регіональних особливостей. Тому вдосконалення механізмів державного

управління у цій галузі є нагальним завданням. Це дозволить повною мірою розкрити потенціал культури як ключового елемента соціально-економічного розвитку та важливого інструменту в міжнародних відносинах.

Ефективна інтеграція культурної політики з іншими суспільними секторами, такими як освіта, наука, економіка та туризм, є фундаментальним чинником для підвищення її впливу й результативності. Особливу увагу слід зосередити на залученні приватного сектора через запровадження державно-приватних партнерств, оптимізацію фінансування культурних проєктів і активну підтримку локальних ініціатив на регіональному рівні. Водночас цифровізація створює нові можливості для збереження і популяризації культурної спадщини, а також сприяє розширенню участі громадян у культурному житті країни.

Одним із ключових пріоритетів удосконалення культурної політики має стати посилення фінансового забезпечення галузі. Значна частина державних і муніципальних культурних інституцій перебуває сьогодні у стані функціональної кризи, зумовленої недостатнім фінансуванням, зношеністю матеріально-технічної бази та обмеженими можливостями для оновлення змісту їхньої діяльності. Державна політика повинна цілеспрямовано підтримувати інституційну інфраструктуру (таку як музеї, театри, бібліотеки, філармонії тощо), а також заохочувати розвиток культурних ініціатив громадянського суспільства, включаючи незалежні творчі об'єднання, креативні хаби та локальні мистецькі проєкти. Запровадження в країні механізмів конкурсного фінансування, грантових програм та моделей співфінансування у співпраці з місцевими громадами чи приватними компаніями сприятиме прозорості розподілу ресурсів і стимулюватиме формування конкурентного культурного середовища.

Важливою складовою діяльності держави має бути забезпечення рівного доступу всіх громадян до культурних надбань, незалежно від їхнього соціального статусу, віку, фізичних можливостей чи місця проживання. Для цього культурна політика повинна спрямовуватися на розвиток

інфраструктури в сільській місцевості, малих містах і депресивних регіонах, де існує високий ризик культурної маргіналізації.

Доцільно запроваджувати програми мобільної культури, які включають гастрольні тури, пересувні виставки та виїзні майстер-класи. Паралельно потрібно розвивати цифрові платформи для поширення культурного контенту в онлайн-форматі. Особливу увагу слід звернути на забезпечення інклюзивності культурного простору: необхідно створити умови для участі в культурному житті осіб з інвалідністю, переселенців, представників національних меншин і інших вразливих груп населення.

Суттєвим фактором підвищення ефективності політики у сфері культури є модернізація системи управління цією галуззю. Постає необхідність переосмислення існуючої моделі культурного адміністрування з акцентом на процесах децентралізації та делегуванні ширших повноважень органам місцевого самоврядування. Регіональні та місцеві органи управління культурною діяльністю повинні отримати більше автономії у розробці та впровадженні програм, враховуючи специфічні потреби своїх територіальних громад, водночас не порушуючи загальнонаціональних пріоритетів. Ще одним важливим напрямом реформування виступає розвиток кадрового потенціалу у сфері культури. Підготовка й підвищення кваліфікації фахівців – управлінців, організаторів культурних проєктів, аналітиків і кураторів – мають ґрунтуватися на застосуванні сучасних підходів до стратегічного планування, культурного менеджменту, маркетингу та комунікацій.

Оптимізація культурної політики додатково передбачає інтеграцію культури в інші важливі сектори суспільного розвитку, зокрема освіту, туризм, охорону здоров'я та соціальну політику. Активізація взаємодії між культурою та освітою сприятиме формуванню у молоді глибокого усвідомлення культурних цінностей, шанобливого ставлення до національної спадщини, а також вихованню відкритості до світового різноманіття. Розвиток культурного туризму, у свою чергу, дозволить не лише забезпечити збереження історико-

архітектурних пам'яток, але й стимулюватиме економічну активність у регіонах.

Особливу увагу слід приділити модернізації нормативно-правової бази у сфері культури. Чинна законодавча база часто не відповідає сучасним викликам, особливо щодо питань авторського права, цифрових технологій у сфері культури, охорони нематеріальної культурної спадщини, а також функціонування культурних інституцій в умовах надзвичайних ситуацій чи воєнних дій. Законодавчі ініціативи повинні бути спрямовані на захист інтересів творчих діячів, стимулювання інноваційної діяльності у галузі культури та створення умов для стабільного функціонування культурної екосистеми.

У контексті сучасних викликів, до яких належать військова агресія, криза ідентичності та загроза інформаційній безпеці, особливо важливу роль відіграє культурна дипломатія. Державна політика повинна бути спрямована на поширення української культури за кордоном, стимулювання міжнародної співпраці у сфері мистецтва, а також забезпечення участі українських митців у світових культурних форумах. Культура має слугувати не лише засобом формування позитивного іміджу України, але й важелем зміцнення міжнародних зв'язків, обміну цінностями, сприяння солідарності та взаємній підтримці.

Для досягнення цих цілей, оптимізація державної політики в культурній сфері потребує стратегічного, цілісного та інклюзивного підходу. Важливо поєднати підтримку культурних інституцій, розвиток людського капіталу, запровадження інноваційних механізмів фінансування та забезпечення широкої участі громадян у культурному житті.

Висновки до третього розділу

Цифрові технології відіграють визначальну роль у збереженні та популяризації національної культурної спадщини, відкриваючи нові підходи

до її документування, дослідження, інтерпретації та представлення широкій аудиторії. Вони допомагають зробити культурну спадщину живою та актуальною у сучасному інформаційному суспільстві, забезпечуючи її збереження для майбутніх поколінь. Водночас важливо розуміти, що цифрові технології не замінюють безпосередній контакт з культурними артефактами та живими традиціями, а доповнюють його, створюючи нові виміри взаємодії з національною культурною спадщиною.

Також, для забезпечення залучення публічно-приватного партнерства у сферу культури, необхідне ухвалення спеціалізованих законодавчих актів, які враховуватимуть унікальну специфіку реалізації культурних проєктів. Такі нормативні ініціативи мають сприяти залученню приватних інвестицій та розширенню культурної інфраструктури. Ключовою умовою успішного впровадження публічно-приватного партнерства є розробка моделей, що гарантують гармонійний баланс між збереженням культурної спадщини та її раціональним комерційним використанням. Крім того, важливим є створення спеціалізованих інституцій, які б забезпечували координацію та супровід проєктів публічно-приватного партнерства у сфері культури.

ВИСНОВКИ

Узагальнюючи результати дослідження, варто зазначити, що державна політика у сфері культури в умовах інформаційного суспільства зазнає глибоких трансформацій, пов'язаних із глобальними змінами в способах комунікації, зростанням ролі цифрових технологій, зміною ціннісних орієнтирів суспільства та новими викликами у сфері національної ідентичності. У межах першого розділу було з'ясовано, що поняття державної політики у сфері культури проходило тривалу еволюцію: від інструменту ідеологічного впливу до цілісної системи стратегічного управління, орієнтованого на забезпечення доступу громадян до культурних благ, підтримку творчості, захист національної спадщини та розвиток креативного потенціалу суспільства. У сучасних умовах державна політика у сфері культури не лише відображає зміни в суспільстві, а й активно впливає на нього, формуючи суспільні настрої, освітні пріоритети та гуманітарну безпеку.

Інформаційне суспільство, яке характеризується домінуванням знань, інновацій, цифрових технологій та високою швидкістю обміну інформацією, зумовило необхідність переосмислення підходів до формування та реалізації державної політики в галузі культури. Сутність культурної діяльності поступово зміщується в онлайн-простір, що породжує як нові можливості, так і виклики: від розширення аудиторії до загроз цифровій безпеці, втрати автентичності культурних форм, інформаційної маніпуляції. В умовах інформаційного суспільства держава має діяти не як адміністратор, а як партнер, модератор і гарант рівного доступу до культурного контенту, здатний забезпечити збалансований розвиток усіх складових культурної сфери – від традиційних до інноваційних.

У дослідженні акцентовано на необхідності застосування сучасних методологічних підходів до аналізу трансформаційних процесів державної політики у сфері культури. Це передусім інституційний, системний, антропологічний та комунікативний підходи, які дозволяють розглядати

культуру не як окремий сегмент суспільного життя, а як інтегровану складову соціального розвитку. Сучасні методологічні підходи дають змогу виявити взаємозв'язки між різними політичними, соціальними, технологічними чинниками, що формують контекст сучасної політики у сфері культури.

У другому розділі дослідження проаналізовано історичні етапи становлення політики у сфері культури в Україні, визначено ключові періоди та тенденції, що вплинули на її сучасний вигляд. Особлива увага приділена впливу процесів цифровізації, які кардинально змінюють способи виробництва, збереження, поширення та споживання культурного продукту. Було встановлено, що цифрова трансформація відкриває нові перспективи для розвитку культури, але вимагає модернізації інституційної та нормативно-правової бази. Законодавча система повинна адаптуватися до нових умов, забезпечуючи правовий захист інтелектуальної власності, регулювання цифрового контенту, сприяння інноваціям і розвитку цифрової інфраструктури в культурній сфері.

У третьому розділі роботи визначено ключові напрямки вдосконалення державної політики у сфері культури з урахуванням викликів інформаційного суспільства. Акцент зроблено на значенні цифрових технологій як засобу збереження та популяризації культурної спадщини, а також на важливості розширення публічно-приватного партнерства як інструменту ефективного управління культурною сферою. Виявлено, що держава має посилити свою стратегічну роль, формуючи сприятливе середовище для розвитку інноваційної культури, одночасно забезпечуючи захист традиційних форм культурного вираження. Запропоновані у дослідженні рекомендації спрямовані на досягнення балансу між модернізацією та збереженням національної культурної ідентичності, між централізованим управлінням і децентралізацією, між участю держави і громадянського суспільства.

Загалом, результати дослідження підтверджують, що ефективна державна культурна політика в умовах інформаційного суспільства повинна бути гнучкою, відкритою до інновацій, орієнтованою на людину та

побудованою на принципах партнерства, доступності, інтеграції та сталого розвитку. Її подальше вдосконалення є необхідною умовою збереження культурного багатства України, формування національної єдності та підвищення ролі культури як чинника соціальної стійкості й міжнародної інтеграції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бойко В. І. Вплив державного регулювання на регіональний розвиток сфери культури в умовах децентралізації управління. Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. 2016. № 2. С. 69-73.
2. Борисенко Д. В. Сфера культури як об'єкт державного регулювання. Ефективність державного управління. 2020. Вип. 1. С. 106-117.
3. Бородин А. Д. Особливості оцінки ефективності державного управління соціально-культурною сферою. Інвестиції: практика та досвід. 2016. № 6. С. 118-122.
4. Бублій М. П. Удосконалення державного управління інноваційного розвитку соціально-культурної сфери. Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". 2017. № 9. С. 13-17.
5. Бутник О. О. Державне управління становленням та розвитком культури в Україні. Наукові розвідки з державного та муніципального управління. 2015. Вип. 1. С. 90-95.
6. Головка І. Культурна парадипломатія як складник «м'якої сили» субнаціональних акторів. Історико-політичні проблеми сучасного світу: Збірник наукових статей. Чернівці: Чернівецький національний університет, 2019. Т. 39. С. 41–49. DOI: 10.31861/mhpi2019.39.41-49.
7. Гололобов С. М., Мірзоян К. О. Сутність, моделі та етапи формування і реалізації державної політики у сфері культури в сучасній Україні. Миколаївська філія КНУКіМ, 2023. С. 119-126.
8. Гололобов С. Понятійно-категоріальні інтерпретації історіографічного розуміння державної політики у сфері культури у науковому дискурсі. Інвестиції: практика та досвід. 2022. № 21. С. 100–109.
9. Гончаренко Н. К., Гриценко О. А., Демещенко В. В. Інституційний аспект державної політики в сфері культури в країнах Європейського Союзу та його уроки для реформування системи забезпечення розвитку культури в Україні. Культурологічна думка. 2018. № 13. С. 57–72.

10. Грицишен Д. О. Механізм взаємодії з міжнародними правоохоронними організаціями у сфері запобігання та протидії економічній злочинності. Економіка, управління та адміністрування. 2020. № 4 (94). С. 131–141. DOI: 10.26642/ema-2020-4(94)-131-141.
11. Грицишен Д. О., Свірко С. В., Супрунова І. В. Інституалізація державної фінансово-контрольної діяльності як інструмента бюджетної безпеки країни. Економіка, управління та адміністрування. 2021. № 2 (96). С. 77–84. DOI: 10.26642/ema-2021-2(96)-77-84.
12. Грицишен Д. О., Свірко С. В., Яремчук І. М. Попередній аудит як запорука ефективного управління публічними коштами та іншим майном, що перебуває у державній власності. Економіка, управління та адміністрування. 2020. № 2 (92). С. 42–55. DOI: 10.26642/ema-2020-2(92)-42-55.
13. Добровольська В. В. Еволюція наукових поглядів щодо поняття культури. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2021. № 2. С. 76-87.
14. Додон Н. Г. Упровадження соціополітику в сфері культури щодо формування ціннісних орієнтацій на регіональному рівні. Державне будівництво. 2014. № 1. URL: <http://kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2014-1/doc/2/17.p> (дата звернення: 18.10.2021).
15. Дегтяр А. О., Бородін О. Д. Основні складові механізму державного управління соціально-культурною сферою. Інвестиції: практика та досвід. 2016. № 7. С. 109-113.
16. Кабанець О. С., Слюсаренко С. В. Феномен культури через призму державного управління. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2019. № 3. С. 59-63.
17. Колісніченко Н. Транспарентність і доступність взаємодій в управлінні культурою: європейський досвід. Актуальні проблеми державного управління. 2021. № 1(82). С. 112–117.
18. Корнієнко В. М. Рівень виконання плану фінансування державного управління сферою культури в Україні за 2020 рік: матеріали III

- Міжнародної науково-практичної конференції «Інструменти і практики публічного управління в контексті децентралізації», 23 червня 2021 року. Житомир: Поліський національний університет. С. 182-184.
19. Костира І. О. Культурна політика України в умовах євроінтеграції. Гілея: науковий вісник. 2018. № 131. С. 384–387.
20. Кучин С. П. Особливості державної політики в сфері культури та освіти (соціально-економічний аспект). Зовнішня торгівля: право, економіка, фінанси. 2013. № 2. С. 40-47.
21. Кіналь Н. М. Особливості фінансового забезпечення сфери культури в Україні. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2020. Вип. 5. С. 20-24.
22. Максименко М., Павлюк В. Державна політика у сфері культури: особливості реалізації в сучасних умовах. Державне управління. 2015. № 4 (136), спецвипуск. С. 32–35.
23. Мельник В. В. Становлення і розвиток політики в сфері культури в умовах глобалізації. Гуманітарний вісник ЗДІА. 2014. № 58. С. 148–156.
24. Мельник І. В. Механізми формування державної політики в сфері культури: зарубіжний досвід. Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2022. С. 65-68.
25. Метельова Т. О. Політика спільної європейської ідентичності: можливості використання Україною досвіду Євросоюзу. Суспільно-політичні процеси. 2017. № 2–3(6–7). С. 215–238.
26. Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності: Закон України від 14.07.2023 № 2834-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text> (дата звернення: 18.04.2025).
27. Проскуріна М. О. Економічний інструментарій державного регулювання культури: європейський досвід Польщі. National Economic Reform: experience of Poland and prospects for Ukraine. 2016. Vol. 2. С. 47–64.

- 28.Сергієнко Л. В., Новосьолов І. В. Напрями трансформації системи публічного управління в умовах урбанізаційних змін. Економіка, управління та адміністрування. 2020. № 2 (92). С. 107–113. DOI: 10.26642/ema-2020-2(92)-107-113.
- 29.Тельманова Є. С. Світоглядні засади формування «корейської хвилі» як культурного феномену. Гуманітарний корпус: збірник наукових статей з актуальних проблем філософії, культурології, психології, педагогіки та історії. Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2018. Вип. 21. С. 90–92.
- 30.Фесенко Н. С. Загальні принципи адміністрування сфери культури в країнах-членах Європейського Союзу та США. Теорія та практика державного управління: зб. наук. пр. Харків: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2015. Вип. 1 (48). С. 224–230.
- 31.Шлемкевич С. Спадщина українських учених-культурологів у контексті викладання навчальної дисципліни «Історія Української культури» у закладах вищої освіти. Науковий вісник НЛТУ України. 2019. Т. 29, № 1. С. 136–138. DOI: 10.15421/40290128.
- 32.Спіфанов О. В. Нормативно-правові засади функціонування системи органів державної влади у сфері управління культурною спадщиною. Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Право. 2017. Вип. 14. С. 123-129.
- 33.Epstein M. A Philosophy of the Possible: Modalities in Thought and Culture / transl. by Vern W. McGee and Marina Eskina. Boston, Leiden et al.: Brill Academic Publishers, 2019. 365 p.
- 34.Zahurska-Antoniuk V. F., Grytsyshen D. O. Безпекові виклики у геополітичному стані сучасного світу як наслідок пандемії COVID-19. Економіка, управління та адміністрування. 2020. № 3 (93). С. 63–69. DOI: 10.26642/ema-2020-3(93)-63-69.
- 35.Культура Франції – Міністерство культури Франції. Міністерство культури Франції. URL: <https://www.culture.gouv.fr/nous-connaître/Decouvrir-le->

- [ministere/histoire-du-ministere/l-histoire-du-ministere/Les-ministres/andre-malraux-1959-1969](#) (дата звернення: 06.06.2025).
36. The Iron Cage Revisited: Institutional Isomorphism and Collective Rationality in Organizational Fields URL: https://www.researchgate.net/publication/246481910_The_Iron_Cage_Revisited_Institutional_Isomorphism_and_Collective_Rationality_in_Organizational_Fields (дата звернення: 06.06.2025).
37. Canadian Culture in a Global World. Global Affairs Canada. URL: <https://www.international.gc.ca/trade-agreements-accords-commerciaux/topics-domaines/ip-pi/canculture.aspx?lang=eng> (дата звернення: 06.06.2025).
38. UNESCO. The Role of Indigenous Cultures in Sustainable Development. URL: <https://en.unesco.org/themes/indigenous-peoples> (дата звернення: 06.06.2025).
39. Національна рада з мистецтв Сінгапуру. (2023). Our SG Arts Plan (2023–2027). <https://www.nac.gov.sg/about-us/oursgartsplan>
40. Європейська Комісія. (2007). A European Agenda for Culture in a Globalising World. URL: https://www.emc-imc.org/fileadmin/user_upload/Press_News/EUKulturagenda_2008.pdf (дата звернення: 06.06.2025).
41. Європейська Комісія. (2021). Цифрова Європа (Digital Europe Programme) URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/activities/digital-programme> (дата звернення: 06.06.2025).
42. Європейська комісія. (2015). Стратегія єдиного цифрового ринку для Європи. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/digital-single-market/> (дата звернення: 06.06.2025).
43. Франція. (2021). Закон про аудіовізуальний сектор та культурний суверенітет у цифрову епоху. Офіційний журнал Франції, 3 серпня 2021 року, № 199. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/eli/loi/2021/8/3/MCX2103123L/jo>
44. Німеччина. Федеральний уряд. (2020). Digitalisierung gestalten. URL: <https://www.bundesregierung.de/resource/blob/974430/1951046/a208dc4a4f80>

- [d5a78029eeb78198bc91/2021-08-16-bkm-kulturen-im-digitalen-wandel-data.pdf?download=1](https://www.kul.ee/sites/default/files/documents/Kultuuri_arengukava_2021-2030.pdf?download=1) (дата звернення: 06.06.2025).
- 45.Естонія. Міністерство культури. (2021). Kultuuri arengukava 2021–2030. URL: https://www.kul.ee/sites/default/files/documents/Kultuuri_arengukava_2021-2030.pdf (дата звернення: 06.06.2025).
- 46.Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego. (2025). Kultura cyfrowa. URL: <https://www.gov.pl/web/kultura/kultura-cyfrowa> (дата звернення: 06.06.2025).
- 47.Закон про цифрову доступність (Lag om digital tillgänglighet, 2018:1937) Інформація щодо цифрової доступності доступна на сайті уряду Швеції: https://www.levelaccess.com/wp-content/uploads/2025/03/Swedens_Digital_Accessibility_Laws.pdf
- 48.World Digital Library World Digital Library. (n.d.). World Digital Library – UNESCO. URL: <https://www.wdl.org> (дата звернення: 06.06.2025).
- 49.Закон України "Про державно-приватне партнерство" Україна. (2010). Закон України "Про державно-приватне партнерство". Закон від 1 липня 2010 року № 2404-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17> (дата звернення: 06.06.2025).
- 50.Revivre Notre-Dame. (n.d.). Your questions. URL: <https://revivre-notre-dame.fr/en/your-questions/> (дата звернення: 06.06.2025).
- 51.Cultuur+Ondernemen. (n.d.). English. URL: <https://www.cultuur-ondernemen.nl/english> (дата звернення: 06.06.2025).
- 52.Google Arts & Culture. The Metropolitan Museum of Art. URL: <https://artsandculture.google.com/partner/the-metropolitan-museum-of-art> (дата звернення: 06.06.2025).
- 53.Creative United. (2025). Re:Create Westminster. Creative United. Доступно за адресою: <https://www.creativeunited.org.uk/services/recreate-westminster/>
- 54.Kulturbrauerei. (n.d.). Kulturbrauerei: From Brewery to Cultural Location. Retrieved June 6, 2025, from <https://www.orte-der-einheit.de/en/kulturbrauerei/>

- 55.Віденський газометр. (n.d.). У Вікіпедії. Отримано 6 червня 2025 року, з https://de.wikipedia.org/wiki/Wiener_Gasometer
- 56.Paradores. Official website of Paradores. URL: <https://paradores.es/en> (дата звернення: 06.06.2025).